

บทที่ 2

แนวคิดเรื่องมนุษย์

มนุษย์คืออะไร คำถามนี้เป็นคำถามที่มีการถามกันมาอย่างยาวนานแต่ก็ไม่มีใครที่สามารถตอบคำถามนี้ได้อย่างจริงจังและถูกต้องได้หมด คนทั่วไปจะตอบว่ามนุษย์ก็คือสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งที่อยู่บนโลกเดียวกับสัตว์ แต่ก็สูงกว่าสัตว์ มนุษย์เป็นผู้มีสติปัญญาเรียนรู้ได้ คำตอบนี้นักปรัชญาทุกคนก็ยอมรับ แต่กระนั้นเขาก็มีความเห็นแตกต่างกัน ที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์นั้น หมายความว่าอย่างไร ที่ว่า มนุษย์ “สูง” กว่า แปลว่าอะไรกันแน่ ร่างกายของเรามีจิตหรือวิญญาณหรือไม่ เป้าหมายและการดำรงอยู่ของมนุษย์คืออะไรกันแน่ ความจริงแล้วมนุษย์เริ่มตระหนักและหาความจริงเกี่ยวกับตนเองมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เสียด้วยซ้ำ เพียงแต่สมัยก่อนมนุษย์ยังไม่ค่อยได้ตระหนักถึงตัวตนของตัวเองเท่ากับสมัยปัจจุบัน เพราะเมื่อก่อนยังไม่มีการระดมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทำให้มนุษย์เริ่มตรวจสอบการดำรงอยู่และความสัมพันธ์ของตนเองกับสิ่งต่างๆ และพยายามแสวงหาคำตอบว่า ความหมายที่แท้จริงของชีวิตนั้นคืออะไร โดยใช้ทั้งการหาเหตุผลทางตรรกศาสตร์ และการใช้ความรู้ทางประสบการณ์ต่างๆ มากมายเพื่อหาคำตอบเหล่านี้

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ แนวคิดเรื่องมนุษย์ใน 3 ประเด็นคือ ธรรมชาติของมนุษย์, การดำรงอยู่ของมนุษย์ และ เป้าหมายการดำรงอยู่ของมนุษย์ โดยใช้กรอบแนวคิดแบบจิตนิยม สสารนิยม ธรรมชาตินิยม อัถถิภาวนิยม และมนุษย์นิยมมาอธิบายต่อไป

2.1 แนวคิดเรื่องมนุษย์ในปรัชญาจิตนิยม

แนวความคิดแบบจิตนิยม เชื่อว่า อสสาร (Immaterial) เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง และเป็นจริงยิ่งกว่าสสาร “อสสาร” เป็นสิ่งไม่กินที่ ไม่กินเวลาอยู่พ้นโลกทางวัตถุออกไป มีลักษณะเป็นจิต มีอยู่ด้วยตัวเอง ไม่ถูกเปลี่ยนแปลงไม่ถูกจำกัดด้วย กาละ(Time) และเทศะ (Space) มีความเป็นอยู่ขั้นขั้น และเป็นต้นตอของสิ่งที่ปรากฏทั้งปวง มีชื่อเรียกแตกต่างกัน เฟลโตเรียกว่า “แบบ” (Form) ไลปน์ซ เรียกว่า “โมนาด” (Monad) นักปรัชญาคริสต์เรียกว่า “พระเจ้า” (God) นักปรัชญาฮินดู เรียกว่า “พรหมมัน (Brahman) หรือ อาตมัน” (Atman) เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหลักการสำคัญที่ทำให้โลก มนุษย์ ตลอดจนสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลก มีระเบียบ ระบบ มีกฎเกณฑ์ มีความสม่ำเสมอ ถ้า

ปราศจากสิ่งนี้แล้วโลกจะมีความอลหม่าน สับสน ยุ่งเหยิง ไร้ระบบ (จารุณี วงศ์ละคร, 2550, หน้า 78)

มนุษย์เป็นสิ่งที่พระเจ้าหรือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ, สิ่งที่มีพลังอำนาจที่มองไม่เห็น สร้างขึ้น เพราะพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและสร้างสิ่งมีชีวิตทุกอย่างบนโลก แม้แต่ตัวมนุษย์เองก็ตาม พระเจ้าก็เป็นผู้สร้าง ดังนั้น ความหมายและธรรมชาติของมนุษย์จึงเป็นการให้ความสำคัญกับสภาวะของวิญญาณมากกว่าร่างกาย ดังนั้นการดำรงอยู่และเป้าหมายการดำรงอยู่ของมนุษย์ จึงให้ความสำคัญกับชีวิตหลังความตาย คือการได้ไปอยู่กับพระเจ้า ส่วนในปรัชญาตะวันออก เช่น ปรัชญาอินเดียเชื่อว่า มนุษย์คือส่วนหนึ่งหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพรหมัน (พระเจ้า) ท้ายที่สุดเมื่อตายไปปรมาตมันที่อาศัยอยู่ที่ร่างกายของสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ก็ตามต่างก็จะกลับไปรวมตัวกับ พรหมัน (พระเจ้า) ดังเดิม

2.1.1 ธรรมชาติของมนุษย์

มนุษย์ ในความหมายของจิตนิยมนั้น คือ จิตวิญญาณ กล่าวคือ มนุษย์ไม่ได้มีแต่เพียงร่างกายที่เป็นสสาร ที่จับต้องได้เท่านั้น แต่มนุษย์ ยังมีสิ่งที่เป็นความคิด ความรู้สึก ความอยาก ความต้องการ สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่ทำให้ร่างกายของเราเคลื่อนไหวไปตามความต้องการของเรา ถ้าเราประสงค์จะอยู่บ้านเราก็อยู่บ้าน ถ้าเราอยากกินอะไรหรือไม่กินอะไร เราก็มีสิทธิในการที่จะเลือก โดยการตัดสินใจของเรา สิ่งนี้จึงเรียกว่า จิต (Mind) หรือ วิญญาณ (Soul) เป็นสิ่งที่เป็นอสสาร เป็นความจริงอันหนึ่งของมนุษย์นอกเหนือไปจากร่างกาย เป็นตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ ร่างกายของมนุษย์เป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราวของจิต และเป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราวของจิต เมื่อร่างกายสูญสลายไป จิตสัมพัทธ์ก็ยังคงอยู่ ดังนั้นมนุษย์จึงแตกต่างจากก้อนหิน ที่มีสสารเหมือนกัน แต่ก้อนหินไม่มี จิตหรือวิญญาณ (วิทช์ วิศทเวทย์, 2539, หน้า 56)

โซคราตีส (Socrates, 469-339 ก่อน ค.ศ.) ผู้เป็นอาจารย์ของเพลโต ได้อธิบายลักษณะตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ว่า มนุษย์คือ สิ่งที่มีพลังอำนาจที่มองไม่เห็น เรียกว่า วิญญาณ (Soul) หมายถึง ปัญญา และจิตสำนึกผิดชอบ โซคราตีสถือว่าเป็นตัวเราที่แท้จริง

เพลโต (Plato, 429-347 ก่อน ค.ศ.) มนุษย์ในทัศนคติของเพลโตนั้น มนุษย์ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 2 อย่างคือ กายกับจิต จิตทำหน้าที่ 3 ภาคคือ ภาคค้นหา ภาคน้ำใจ และภาคปัญญา ภาคทั้ง 3 ของจิตกล่าวโดยสรุปดังนี้

1. ภาคค้นหา, ค้นหา หมายถึง ความต้องการความสุขทางร่างกาย เช่น การกินอยู่ หลับนอน คนที่มีจิตภาคนี้นั้นเหนือกว่าคนอื่น ๆ ได้แก่ คนที่ลุ่มหลงอยู่ในโลกีย์สุขทั้งปวงชอบความ

สนุกสนานทางกาย ตามทัศนะของเพลโตเปรียบคนพวกนี้ไม่ต่างจากเครื่องาน ที่หาความสุขทางผัสสะเหมือนสัตว์ถึงแม้ว่าจะมีความคิดที่ซับซ้อนหรือละเอียดอ่อนกว่าสัตว์ก็ตาม

2. ภาคน้ำใจ, น้ำใจ หมายถึง ความรู้สึกทางใจที่เกิดขึ้นโดยมิได้มีสาเหตุทางวัตถุ เช่น ความเสียสละ ความรักกระเปียบวินัย ความเมตตาเมื่อเห็นผู้อื่นเป็นทุกข์ คนที่มีจิตภาคน้ำใจเป็นใหญ่เหนือกว่าภาคอื่นๆ ก็ยังมีความปรารถนาในโลกียอยู่ เพราะเป็นความต้องการทางกายอันเป็นเรือนที่จิตครองอยู่ แต่คนเหล่านี้มิได้เป็นกังวลกับเรื่องดังกล่าว เขาอาจจะยอมตายมากกว่ายอมเสียเกียรติ คนเหล่านี้สูงกว่าเครื่องานและสามารถทำทุกอย่างได้โดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมาเพื่อรักษาเกียรติของตน

3. ภาคปัญญา, ปัญญา หมายถึง ความมีเหตุผล จิตภาคนี้ทำหน้าที่เกี่ยวกับเหตุผล เป็นส่วนที่เพลโตถือว่าทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์และสิ่งทั้งปวงในโลก จิตภาคปัญญาทำให้มนุษย์รู้จักความจริง คนที่มีจิตภาคตัณหายอมทำทุกอย่างเพื่อแสวงหาความสุข คนที่มีจิตภาคน้ำใจ อาจยอมเสียสละความสุขเพื่อรักษาเกียรติ แต่คนที่มีจิตภาคปัญญาอาจยอมเสียทั้งความสุขและเกียรติเพื่อความรู้และความจริง

อริสโตเติล (Aristotle, 384-322 ก่อน ค.ศ.) เห็นว่ามนุษย์ประกอบด้วยสองส่วน คือ ส่วนที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ก็คือร่างกาย ขนาด สีตสัน ความแก่ และส่วนที่ปรากฏคงตัวอยู่เสมอ ก็คือ จิตวิญญาณซึ่งเป็นธาตุแท้ของมนุษย์ช่วงนรินทร์ (เดือน คำดี, 2530, หน้า 23)

นักปราชญ์ในยุคกลางอย่าง เซนต์ ออกัสติน (St. Augustine, ค.ศ. 354-430) ซึ่งได้พยายามประสานแนวคิดจิตนิยมเข้ากับแนวคิดของคริสต์ศาสนา โดยเชื่อว่าจิตบริสุทธิ์ (Pure Spirit) ของมนุษย์นี้ พระเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นและประทานให้มนุษย์

ถึงแม้นักปรัชญาจิตนิยมยุคคลาสสิกและยุคกลางจะเห็นเหมือนกันว่า ธรรมชาติของมนุษย์ส่วนที่เป็นจิตมาก่อนกาย แต่ก็มีข้อแตกต่างกันตรงที่นักปรัชญาจิตนิยมยุคคลาสสิกเห็นว่าจิตหรือมนอดมีสภาพเป็นเทพวิญญาณ (Divine Thought) ที่ปรากฏในทุกสรรพสิ่ง เป็นสถานะต้นกำเนิดที่มีอยู่ก่อนทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ใช่จิตวิญญาณของมนุษย์หรือพระเจ้า (Frederic Copleston, 1962, หน้า 86) แต่นักจิตนิยมยุคกลางเห็นว่าตัวจิตนี้ถูกสร้างโดยพระเจ้าพระองค์เดียว และพระเจ้าเป็นผู้ประทานให้มนุษย์ซึ่งเป็นความคิดในลักษณะเอกเทวนิยม

เรเน่ เดส์คาร์ตส์ (Rene Descartes, ค.ศ. 1593-1650) เป็นนักปรัชญากลุ่มจิตนิยมสมัยใหม่ที่มิพบทาทิกท่านหนึ่งในการให้ความหมายของมนุษย์ เขาได้พิสูจน์การมีอยู่ของจิต โดยกล่าวว่า I Think, Therefore I am หรือสถานะที่เป็นตัวสงสัย เข้าใจ รับรู้ ยืนยัน ปฏิเสธ มาพิสูจน์การมีอยู่ของจิตโดยกล่าวว่า “ข้าพเจ้าคิด ดังนั้นข้าพเจ้าจึงมีอยู่ เป็นความคิดที่มั่นใจ ยืนยันได้เป็นความจริงไม่มีความสงสัยใดๆ ซึ่งเป็นหลักแรกของปรัชญาที่ข้าพเจ้าแสวงหา ข้าพเจ้าไม่สามารถยอมรับได้โดยไม่

สงสัยสิ่งใด” ซึ่งเป็นการพิสูจน์การมีอยู่ของจิตได้เป็นอย่างดี และมีการพิสูจน์การมีอยู่ ของจิตบน โลกใบนี้ รวมถึงการย้ำให้เห็นว่า กาย กับ จิต แยกออกจากกันโดยชัดเจน เดส์คาร์ตส์ยังเห็นว่ามนุษย์ เท่านั้นที่มีจิต ดังนั้นมนุษย์จึงมุ่งเน้นแสวงหาความเป็นจริงสูงสุดของจิต เนื่องจาก จิตเท่านั้นที่ดำรง อยู่เป็นนิรันดร์และเที่ยงแท้ คุณค่าของมนุษย์ก็คือการค้นพบสัจธรรมสูงสุดด้วยวิธีการใช้เหตุผล

จอร์จ เบิร์กเลย์ (George Berkley, ค.ศ. 1685-1753) กล่าวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์รับรู้ ทางประสาทสัมผัสนั้นมีอยู่ได้เพราะจิตและแนวความคิด หมายความว่า เราต้องมีแนวคิดในเรื่อง เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และแนวความคิดนั้นมีอยู่ในจิตใจเรา ดังนั้นสิ่งที่แท้จริงคือ จิต และความคิด (Mind and Idea)

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant, ค.ศ. 1724-1804) เชื่อว่าจิตเป็นความจริงแท้สูงสุด เป็นต้นตอของทุกสรรพสิ่ง เป็นออสสาร ไม่มีตัวตน มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น จิต มนัส มโน จิตมีเจตจำนงในการขับเคลื่อนให้มนุษย์เกิดความคิดและการรับรู้ ร่างกายเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่ อยู่ภายใต้การควบคุมของจิต จิตเท่านั้นเป็นอมตะ ส่วนสรรพสิ่งอื่นๆไม่สมบูรณ์เที่ยงแท้ เกิดแล้ว ดับไป

ไลบ์นิซ (Gottfried Wilhelm Leibniz, ค.ศ. 1646-1716) ไลบ์นิซเชื่อว่าโลกใบนี้ ประกอบ ไปด้วย สารหรือ พลังบางอย่างที่เขาเรียกมันว่า โมนาด และโมนาดนี้เองก็มี 3 ประเภท ไม่ว่าจะเป็น โมนาดหลัก โมนาดฝันและโมนาดตื่น ไลบ์นิซได้มองมนุษย์ว่าเป็นโมนาดตื่น เนื่องจากโมนาด ประเภทนี้ทำให้มนุษย์รู้และเข้าใจความจริง ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ และ โมนาดชนิดนี้ก็ทำให้ มนุษย์มีความรู้เกี่ยวกับพระเจ้าได้ ซึ่งโมนาดชนิดนี้ มีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกันคือ สามารถใช้เหตุผลได้ และมีเสรีภาพในการตัดสินใจหาจริยธรรม นั่นเอง

เราจะเห็นได้ว่า นักปรัชญากลุ่มจิตนิยม ได้มองความหมายและธรรมชาติของมนุษย์ ว่า มนุษย์ นั้นประกอบไปด้วย สองส่วนคือ จิต และร่างกาย จิตนั้นมีลักษณะที่เป็นนิรันดร์ ความเป็น เรา แม้ว่าร่างกายจะมีหรือไม่มีอยู่แต่จิตนั้น ย่อมมีอยู่เราสามารถเข้าถึง จิต หรือรู้จักกับตัวเราได้ด้วยการ ใช้ปัญญาและใช้เหตุผล

มนุษย์มีธรรมชาติ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นร่างกายหรือสสาร กับส่วนที่เป็นจิต โดยส่วนที่เป็นจิต เป็นองค์ประกอบที่มีมาก่อนตั้งแต่แรกเริ่ม ความเป็นจริงในตัวเอง มีความบริสุทธิ์ และเป็นอมตะ เป็นธรรมชาติที่เที่ยงแท้มากกว่าร่างกายภายนอกซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน จิตกับ กายดำรงอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์กัน แต่เป็นสองสิ่งที่แยกจากกัน โดยที่จิตมีอิทธิพลเหนือกว่าและเป็นผู้ควบคุมสสารร่างกาย ร่างกายสูญสลายไปได้แต่จิตจะคงอยู่ตลอดไป ฉะนั้น ความตายจึงไม่ใช่การสิ้นสุดของชีวิต ซึ่งนำไปสู่ความเชื่อเรื่องโลกหน้าและชีวิตหลังความตาย

ธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิต ที่มีเหตุผล สามารถคิดเองได้ ซึ่งความคิดของมนุษย์นั้นก็ขึ้นอยู่กับแต่ละคนจะมี แต่อาจจะมีส่วนที่คล้ายกัน หรือต่างกัน ก็ขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดู สภาพแวดล้อม สังคมความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่น ถ้าคนไหนนับถือศาสนาคริสต์ ก็จะเชื่อว่า คนเราต้องหมั่นทำความดี มีความรักความเมตตาต่อกัน เมื่อวันหนึ่งถ้าเราตายไป เราก็จะได้ไปอยู่ในดินแดนของพระเจ้า ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาฮินดู ก็ต่างเชื่อว่า สิ่งมีชีวิตทุกอย่าง ล้วนแล้วเป็น อาตมัน ด้วยกันหมดทั้งสิ้น ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนี้ ร่างกายเป็นแค่บ้านที่อาตมันมาอาศัยอยู่เพียงชั่วคราว เมื่อตายไป อาตมันก็จะไปอยู่ร่างใหม่อีกเป็นต้น ดังนั้น ธรรมชาติของมนุษย์ในศาสนาฮินดูนั้น ร่างกายมนุษย์ถือว่าไม่ใช่สิ่งที่เป็นตัวเราตัวเขา แต่เป็นเพียงที่อยู่ของอาตมันเท่านั้น เป็นต้น

2.1.2 การดำรงอยู่ของมนุษย์

จากที่เราได้เรียนรู้ถึงแนวคิดของจิตนิยมว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นแท้ที่จริงก็คือจิต จิตมีความสำคัญกว่ากาย เพราะเมื่อร่างกายสูญสลายหรือแตกดับไป จิตที่มีความเป็นเราก็ยังคงมีอยู่เป็นนิรันดร์ เราสามารถเข้าถึงความเป็นจริงโดยการให้เหตุผล และใช้ปัญญาในการที่จะเข้าถึงความจริงได้ นอกจากนี้จิตนิยมจะมีความเชื่อเกี่ยวกับโลกหน้าและชีวิตหลังความตายด้วย ดังนั้นการดำรงอยู่ของมนุษย์ มนุษย์ก็ต้องดำรงอยู่โดยให้ความสำคัญกับจิต และมีหลักการในการดำรงชีวิตที่มีเป้าหมายรวมถึงโลกหน้าด้วย

ดังนั้นการดำรงอยู่ของมนุษย์ ตามแนวคิดจิตนิยม มนุษย์จะต้องปฏิบัติตามกฎ หรือระเบียบประเพณีที่มนุษย์เชื่อ และศรัทธาตามแต่ละคน เพราะถ้าหากไม่ปฏิบัติ อาจจะทำให้มีชีวิตในโลกหน้าไม่ดี และชีวิตในโลกนี้ก็จะมีไม่มีความสุข เช่น ในคริสตศาสนา ถ้าเราเป็นคริสตชน เราก็จะต้องปฏิบัติตาม บัญญัติ 10 ประการ ควรเข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ และต้องมีศรัทธาในตัวพระเจ้าเสมอ ถ้าเป็นมุสลิมก็ไม่ควรกินหมู เพราะผิดหลักคำสอน ควรทำละหมาด ควรถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ส่วนศาสนาฮินดู ก็จะต้องปฏิบัติตามหลักอาศรม 4 เพื่อการบรรลุโมกษะในบั้นปลายชีวิต เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นข้อที่มนุษย์ควรปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ตนเองมีชีวิตที่ดีและมีความสุข รวมถึงเป็นที่พึงและที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

การมีชีวิตที่มีความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า หรือ การไปอยู่กับพระเจ้าในดินแดนของพระองค์เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม มนุษย์จะต้องทำความดีเพื่อความสุขในโลกนี้และมีความสุขในโลกหน้าด้วย เพราะมนุษย์ในแนวคิดจิตนิยมไม่ได้ถือว่า การตายเป็นการสิ้นสุดของมนุษย์ แต่ยังมีชีวิตหลังความตายอีก ดังนั้นการดำเนินชีวิตของ มนุษย์ก็ต้องดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความหวัง ความเชื่อ ความศรัทธา การทำดีและ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือการได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งกับพระเจ้าเช่นใน

ศาสนาฮินดูที่เชื่อว่าเราทุกคน สิ่งมีชีวิตทุกอย่าง คือ อาตมัน 1 ชีวิต ก็มี 1 อาตมัน เป็นสิ่งที่แยก ออกจากพรหมมัน เพราะพรหมมัน หรือ พระพรหม เป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งทุกอย่างจาก ตัวเอง ดังนั้นถ้าเราอยากกลับไปรวมกับพรหมมันแล้วเราจะต้องทำความดี และปฏิบัติตามตาม อาศรม 4 เพื่อที่จะเมื่อบรรลุโมกษะ และได้กลับไปยังที่เดิมก็คือ กลับไปรวมกับพรหมมันนั่นเอง

2.1.3 เป้าหมายการดำรงอยู่ของมนุษย์

ดังกล่าวมาแล้วว่านักอภิปรัชญาที่มีความคิดแบบจิตนิยมจะเชื่อว่าชีวิตมนุษย์ไม่ได้มีชีวิต เดี่ยว ความตายไม่ใช่การสิ้นสุดของชีวิต แต่ยังมีโลกหน้าและชีวิตหลังความตาย แนวคิดจิตนิยม เห็นว่า ตัวคนที่แท้จริงของมนุษย์คือ อสสารที่มีมาก่อนสสาร และการดำรงอยู่ในร่างกาย ดังนั้น เป้าหมายของชีวิตตามแนวคิดจิตนิยมก็คือ การพยายามค้นหาความหมายของชีวิตที่เป็นอสสาร ผ่าน กลไกการใช้เหตุผลของจิต เพื่อให้จิตเข้าถึงคุณค่าอันเป็นนิรันดร์เหนือร่างกาย ทั้งนี้เป้าหมายและ คุณค่าของมนุษย์ตามแนวคิดจิตนิยม มีความแตกต่างกันในแต่ละยุคขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทาง สังคมแต่ละสมัย สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ยุคคือยุคกรีก, ยุคกลาง และยุคใหม่

1) ยุคกรีก

ยุคกรีกหรือยุคคลาสสิก เป็นยุคที่อยู่ภายใต้แนวคิดสรรพเทววิทยา สภาวะสังคมตะวันตก มีลักษณะที่เป็นนครรัฐ ความคิดเรื่องมนุษย์ยังไม่ได้รับอิทธิพลจากคริสต์ศาสนา ในที่นี้จะขอ กล่าวถึงแนวความคิดที่เป็นหลักสำคัญรวมถึงยังมีอิทธิพลต่อแนวความคิดรุ่นต่อมา คือ โซคราติส และเพลโต

โซคราติส เป็นนักปรัชญาที่มุ่งตอบคำถามเกี่ยวกับเป้าหมายและคุณค่าของมนุษย์มากกว่า แสวงหาความรู้ทางอภิปรัชญาโซคราติส เชื่อว่า ความดีสูงสุดมีอยู่จริง ซึ่งเป็นคุณค่าที่มนุษย์ควรยึด เป็นเป้าหมายของชีวิต โดยความดีงามของมนุษย์ สามารถเข้าถึงได้โดยการใช้ปัญญา หรือ จิต เท่านั้น

มนุษย์จะบรรลุสู่ความสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อรู้ถึงเป้าหมายของตัวเอง และตั้งใจทำทุกอย่าง เพื่อบรรลุตามเป้าหมายนั้น ความดีงามอันเป็นเป้าหมายนี้โซคราติสเชื่อว่า คือการใช้ปัญญาซึ่งเป็น สิ่งที่มนุษย์เท่านั้นมี ดังที่โซคราติสได้กล่าวเสมอว่า “ชีวิตที่ดีสำหรับมนุษย์คือชีวิตที่มีปัญญาเป็น ผู้นำ ซึ่งได้แก่ชีวิตที่มีการตรวจสอบ (ลีอชา กิจบำรุง, 2547, หน้า 11)

ในช่วงที่ยังมีชีวิตอยู่ของโซคราติส เขาก็ได้ใช้ชีวิตสอดคล้องกับพื้นฐานความคิดทาง ปรัชญาของตัวเอง โดยใช้ชีวิตประจำวันด้วยการสนทนาและตั้งคำถามกับผู้คนในกรุงเอเธนส์ เพื่อชี้ ชวนให้เพื่อนมนุษย์ ได้ใช้ปัญญาตรวจสอบความหมายของชีวิต จนทำให้ต้องขัดแย้งกับผู้ปกครอง

ในสมัยนั้น เพราะกลัวว่าจะสูญเสียอำนาจ จนในที่สุดโสคราติสก็ถูกจับขัง และกีดกันน้ำดื่มและอาหารมาตัวตาย ความจริงแล้ว โสคราติสสามารถหนีได้เพราะมีลูกศิษย์มากมายที่จะช่วยเหลือเขา แต่โสคราติสปฏิเสธที่จะทำเช่นนั้น และกล่าวว่า “เราควรตายเพื่อความคิด” (พินิจ รัตนกุล, 2518, หน้า 31) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า มนุษย์ต้องทำตามเป้าหมายจนวาระสุดท้ายเท่านั้น จึงจะเป็นชีวิตที่มีคุณค่า

เพลโต เป็นศิษย์ของโสคราติส เพลโตมีแนวคิดเรื่องโลกแห่งแบบ ว่าเป็นสิ่งจริงแท้และเป็นสิ่งสากล การที่เราจะเข้าใจสิ่งนี้ได้ เราจำเป็นต้องใช้ความรู้แบบเหตุผล เพราะเพลโตมองว่าความรู้ที่อาศัยประสาทสัมผัสนั้น เพลโตถือว่าเป็นเพียงทัศนะหรือความคิดเห็น ไม่ใช่ความรู้แท้ หากเป็นความรู้ที่แท้นั้นจะต้อง รู้แจ้งด้วยเหตุผล (Rational Insight) ซึ่งเป็นความรู้ที่ทำให้มนุษย์เข้าถึงความคิดเรื่องแบบ กระบวนการเข้าถึงความรู้สูงสุดนี้ เป็นกลไกการทำงานของจิตโดยอาศัยวิชาวิธี (Dialectic) และเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของมนุษย์ กล่าวได้ว่า ในยุคกรีกคุณค่าและเป้าหมายของมนุษย์อยู่ที่การใช้เหตุผลเพื่อเข้าถึงความจริงสูงสุด

2) ยุคกลาง

ยุคนี้เป็นยุคที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของคริสตศาสนา นักจิตนิยมในยุคนี้จึงมีแนวโน้มที่จะนำเป้าหมายของชีวิตไปเกี่ยวข้องกับภารกิจของพระเจ้า

เซนต์ออกัสติน (St. Augustin, ค.ศ. 354-430) เห็นว่าเป้าหมายของมนุษย์คือ การที่มนุษย์ได้กลับคืนสู่พระเจ้าผู้สร้าง หรือ พระเจ้า เมื่อพระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งหมด ดังนั้นพระองค์จึงทรงเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง เป้าหมายของมนุษย์จะต้องทำความดีและศรัทธาในพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า และใช้เหตุผลมองว่า ร่างกายและจิตหรือวิญญาณของเราก็เป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นมา ดังนั้นเมื่อตายไป วิญญาณของเราก็จะกลับไปยังพระองค์ เซนต์ออกัสติน เห็นว่าการใช้ปัญญาและศรัทธาเป็นหนทางไปสู่ความมีคุณค่าของมนุษย์ด้วยการค้นพบความจริงแท้

เซนต์ โทมัส อากวิโนัส (St. Thomas Aquinas ค.ศ. 1225-1274) มองว่าเป้าหมายของมนุษย์แบ่งได้เป็นสองอย่างคือเป้าหมายในโลกนี้ ก็คือ การค้นพบสัจธรรม และเป้าหมายในโลกหน้าก็คือ การเห็นสัจธรรมในพระเจ้าเป็นเจ้า เขากล่าวว่า เราทุกคนสามารถเข้าถึงพระเจ้าได้และสามารถที่จะไปอยู่กับพระองค์ในแดนอันเป็นที่สมบูรณ์ที่สุด โดย การประพฤติดี (Good Conduct) กล่าวคือ ทำความดี ละเว้นความชั่ว มีความศรัทธาพระองค์อย่างจริงใจ เราไม่สามารถที่จะทราบได้ว่า เราจะได้พบพระองค์เมื่อใด แต่อยู่ที่พระประสงค์ของพระองค์ที่จะพิจารณาเองว่า เมื่อไหร่ที่จะถึงเวลานั้น การทำดีก็คือการทำตามกำลังและไม่เกินความสามารถของเราไม่เช่นนั้นจะกลายเป็นความทุกข์แทน นอกจากประพฤติดีแล้ว เราจะต้องมีคุณธรรม (Virtue) เนื่องจาก คุณธรรมนั้นๆจะช่วยขัดเกลาจิตใจของเราไม่ให้ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หรือการไปประจานผู้อื่น ไม่เช่นนั้น ความสุขของเราอาจจะ

เป็นความทุกข์ของผู้อื่นก็เป็นได้ รวมถึงการใช้เหตุผลประกอบกับการดำเนินชีวิต เห็นได้ว่าการมีเหตุผลในยุคกลางนั้นจะต้องอยู่ภายใต้ศรัทธาเพราะพระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทุกอย่างรวมทั้งเหตุผลของมนุษย์ด้วย

มนุษย์สามารถพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าด้วยการใช้เหตุผลซึ่งได้รับมาจากพระเจ้า และจุดหมายปลายทางของการใช้เหตุผลของมนุษย์ก็เพื่อให้จิตได้บรรลุถึงสัจธรรม คือพระเจ้าเป็นเจ้า พระผู้เป็นเจ้า คือบ่อเกิดแห่งความดีและคุณค่าอื่นๆของมนุษย์ ดังนั้นความดีและคุณค่าของความดีที่แท้จริงของมนุษย์คือ การมีศรัทธาในพระเจ้าเท่านั้น มนุษย์ไม่สามารถตัดสินความดีด้วยตัวเองได้

จากเดิมในยุคกรีกที่มนุษย์เชื่อในเหตุผลบริสุทธิ์ว่า คือคุณค่าที่แท้จริง จิตมีเจตจำนงในตัวเอง ที่จะเข้าถึงโลกแห่งสัจธรรม มาในสมัยยุคกลางมนุษย์ไม่มีอิสระที่จะเข้าถึงสัจธรรมด้วยเจตจำนงของตน โดยที่เหตุผลของมนุษย์ต้องอยู่ภายใต้ศรัทธาเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า เพราะพระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งรวมทั้งเหตุผลของมนุษย์ด้วย (ลือชา กิจบำรุง, 2547, หน้า 12)

3) ยุคใหม่

นักปรัชญาในยุคสมัยใหม่จะเน้นที่กระบวนการพิสูจน์ให้เห็นถึงความเที่ยงแท้ของจิตและการมีอยู่ของพระเจ้ามากกว่าที่จะมุ่งตรวจสอบคุณค่าของมนุษย์ในเชิงรูปธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป้าหมายของจิตนิยมในยุคสมัยใหม่ จะเน้นที่กระบวนการพิสูจน์ให้เห็นถึงความเที่ยงแท้ของจิตและการมีอยู่ของพระเจ้ามากกว่าที่จะมุ่งตรวจสอบคุณค่าของมนุษย์ในเชิงรูปธรรม

เดส์คาร์ตส์ ได้ใช้วิธีคิดแบบนิรนัย (Deductive) มาพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า โดยผ่านการพิสูจน์การมีอยู่จริงในตัวเราก่อน ดังสัจพจน์ที่ว่า “เพราะฉันคิด ฉันจึงมีอยู่” (I Think Therefore I am) หลังจากนั้นก็พิสูจน์การมีอยู่ ของกฎทางคณิตศาสตร์ และพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า ว่าพระเจ้ามีอยู่จริงและประทานเหตุผลให้แก่เรา (วรรณวิสาข์ ไชโย, 2551, หน้า 45) เมื่อพระเจ้าประทานการใช้เหตุผลให้กับมนุษย์แล้วก็เท่ากับว่า มนุษย์จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อได้ใช้วิธีการที่ได้รับการพิสูจน์การมีอยู่ของพระองค์ ดังนั้นเป้าหมายของมนุษย์ก็คือ การค้นพบความจริงสูงสุดด้วยวิธีการที่พระเจ้าประทานให้

เช่นเดียวกับไลบ์นิซ ที่เชื่อในความเป็นอมตะของพระเจ้าหรือสปีโนซ่าที่เชื่อว่าคุณค่าของมนุษย์อยู่ที่การใช้เหตุผลสูงสุดที่พระเจ้าประทานมาให้ สรุปว่าเป้าหมายของมนุษย์ในแนวคิดจิตนิยมจะมุ่งเน้นที่การแสวงหาความจริงสูงสุดของจิต เพราะว่าจิตเท่านั้นที่ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์และเที่ยงแท้ คุณค่าของมนุษย์คือการที่จิตค้นพบสัจธรรมสูงสุดด้วยวิธีการใช้เหตุผล

2.2 แนวคิดเรื่องมนุษย์ในปรัชญาสสารนิยม

สสารนิยมมีความเชื่อพื้นฐานว่า วัตถุหรือสสาร เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง วัตถุ คือ สิ่งที่มีรูปร่าง ขนาดและน้ำหนัก ต้องการอยู่ในกาลและเทศะ สิ่งใดที่สัมผัสไม่ได้ แต่ต้องมองเห็นไม่ได้ สิ่งนั้น ไม่มีอยู่ เชื่อในสิ่งที่ค้นหาและตรวจสอบได้อย่างเป็น ปรนัย หรือ ภาววิสัย (Objective) คือวิธีที่มีความแน่นอนตายตัว ใช้ประสบการณ์และผัสสะเป็นตัวพิสูจน์ นอกจากนี้สสารนิยมยังปฏิเสธ สิ่งเหนือธรรมชาติ เพราะถือว่าพิสูจน์ไม่ได้และถือเป็นสิ่งที่ไร้สาระสำหรับนักสสารนิยม (จารุณี วงศ์ละคร, 2550, หน้า 79)

มนุษย์เป็นเพียงสสารอย่างหนึ่ง ความตายเป็นกระบวนการสิ้นสุดของการดำรงชีวิต ไม่มีพระเจ้าผู้สร้างหรือใครเป็นผู้สร้าง แต่ มนุษย์ทุกคนมาจากการผสมของเซลล์ในระบบสืบพันธุ์ ไม่มีชีวิตหลังความตาย ความตายก็คือการสิ้นสุดของชีวิต นอกจากนี้มนุษย์ตามความหมายของกลุ่มวัตถุนิยมหรือสสารนิยมนั้นยังหมายถึงการทำงานตามกลไกของอวัยวะในร่างกายอย่างสัมพันธ์กัน ตัวตนของมนุษย์ก็คือสิ่งที่เราสามารถมองเห็นและจับต้องได้ทางผัสสะ ซึ่งจะต่างไปจากกลุ่มจิตนิยมที่มองว่า มีชีวิตหลังความตาย เราทุกคนมีวิญญาณ การตายไม่ใช่การจบสิ้นทุกอย่าง เพราะเรามีจิตที่สามารถระลึกถึงได้อยู่ บางแนวคิดของจิตนิยมยังมองว่า การตายเป็นแค่การเริ่มต้นเท่านั้น ดังนั้นการดำรงอยู่และเป้าหมายการดำรงอยู่ของมนุษย์ในปรัชญาวัตถุนิยมจึงให้ความสำคัญกับการแสวงหาความสุขในชีวิตปัจจุบัน

2.2.1 ธรรมชาติของมนุษย์

เนื่องจากสสารนิยมตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ความจริงแท้หรือสิ่งสูงสุดนั้น เป็นสสารหรือวัตถุ และ สิ่งต่างๆที่เรารับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ล้วนเป็นสสารทั้งสิ้น ร่างกายและจิตวิญญาณของมนุษย์ก็เป็นสสาร ความหมายของมนุษย์ในความคิดแบบนี้จึงตรงกันข้ามกับแบบจิตนิยม ที่เชื่อว่ามีจิต วิญญาณที่มีความสำคัญกว่าร่างกายที่เป็นสสาร แต่กลุ่มสสารนิยม เห็นว่าทั้งร่างกายและจิตวิญญาณ ต่างก็เป็นสสารด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่ ต่างกันตรงที่ว่าร่างกายเป็นสสารที่หยาบ แต่จิตวิญญาณละเอียดสุขุมกว่า เท่านั้น ดังนั้นจิตวิญญาณจึง มีการแตกดับเช่นเดียวกับสสารอื่นๆ (สุจิตรา อ่อนค่อม, 2545, หน้า 29)

นักสสารนิยมได้มีความเห็นขัดแย้งนักจิตนิยมเรื่องธรรมชาติของจิตและภายใน 2 ประเด็นหลักๆคือ

1. ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ของจิตกับกาย

นักสสารนิยมกล่าวว่าสสารเป็นสิ่งที่ครองที่ และมีตัวตน ส่วนจิตเป็นสิ่งไม่ครองที่และไม่มีตัวตน เท่ากับว่าทั้ง สองสิ่งมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกันโดยสิ้นเชิง แล้วจะมาอยู่รวมกันได้อย่างไร

หรือทั้งสองสิ่งมีความสัมพันธ์กันที่ตรงไหน สิ่งทีกินที่จะมาทำปฏิกิริยาต่อสิ่งที่ไม่กินที่ได้ อย่างไรก็ตาม ซึ่งเป็นเรื่องที่กำลังถามและการคิดแบบจิตนิยมไม่สามารถให้คำตอบได้ แต่ถ้าคิดแบบสสารนิยมว่าจิต เป็นเพียงการทำงานของสมองและเส้นประสาทซึ่งเป็นสสาร เราจะสามารถหาคำตอบได้

2. ปัญหาเรื่องความเป็นอิสระของจิต

นักสสารนิยมกล่าวว่า ถ้าจิตมีเจตจำนงในตัวเอง ทำไมจิตจึงไม่สามารถสั่งร่างกายไม่ให้เจ็บปวดหรือควบคุมการทำงานของอวัยวะบางอย่าง เช่นการเต้นของหัวใจ การไหลเวียนของเลือด การงอกของผมได้ แสดงว่าจิตไม่ได้เป็นอิสระจริงๆ

ลูเครติอุส (Lucretius, 94-54 ก่อน ค.ศ.) นักสสารนิยมชาวกรีกได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ของกายและจิตว่า ปракฏการณ์ทางจิตของมนุษย์ไม่เป็นอิสระจากร่างกาย เมื่อมีอะไรมากระทบร่างกายมันก็ได้รับผลกระทบด้วย แต่ที่เป็นอย่างนั้นได้ก็เพราะจิตเป็นวัตถุเช่นเดียวกับร่างกายมันจึงประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เขาเชื่อว่าสสารที่ประกอบขึ้นเป็นวิญญาณนั้นมีความละเอียดอ่อนกว่าสสารที่ประกอบขึ้นเป็นร่างกายเท่านั้น แต่นอกจากสสารแล้วไม่มีความเป็นจริงอื่นในตัวมนุษย์ (วิทช์ วิศทเวทย์, 2520, หน้า 68)

เอพิคิวรัส (Epicurus, 341-270 ก่อน ค.ศ.) เป็นนักคิดชาวกรีกที่เป็นที่รู้จักกันดีในโลกตะวันตกคนหนึ่ง แนวคิดของเขาส่วนใหญ่จะเน้นไปทางสุขนิยม แต่เขาก็แนวความคิดส่วนหนึ่งที่เป็นสสารนิยมด้วย เขากล่าวว่าความจริงของมนุษย์เรานั้นก็คือ สสาร ร่างกาย เพราะเป็นสิ่งที่มีมองเห็นและสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นอย่างไร จะรู้ว่าการงานนี้เต็มใหม่ก็ชิมเอา จะรู้ว่าเสื่อตัวนี้สีแดงใช้ใหม่ก็ใช้การมองเอา เป็นต้น

เดมอคริตุส (Democritus, 460-370 ก่อน ค.ศ.) ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ก่อตั้งลัทธิปรมาณูนิยมหรือ อะตอมนิยม (Atomism) เขาได้กล่าวว่า มนุษย์เองก็ประกอบด้วยอะตอมกาย กับอะตอมวิญญาณ มีลักษณะเกลี้ยงกลม เคลื่อนไหวรวดเร็ว และอบอุ่น อะตอมวิญญาณหนึ่งอะตอมจะแทรกอยู่ระหว่างอะตอมกายสองอะตอม อะตอมวิญญาณจะทำหน้าที่ทางจิต เช่น อะตอมวิญญาณอยู่ที่สมอง ก็ทำหน้าที่คิด อยู่ที่หัวใจก็ทำหน้าที่โกรธ รัก อยู่ที่ตับก็ทำหน้าที่อยาก เป็นต้น การที่มนุษย์เรามีชีวิตอยู่ได้ก็เนื่องจากการหายใจเอาอะตอมใหม่เข้าไปแทนที่อะตอมเก่า ถ้าหากว่าการทดแทนไม่สมดุลกัน จะมีผลทำให้อวัยวะนั้นๆ หมดสมรรถภาพในการทำงาน ถ้าหากงานนั้นเป็นงานจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตไว้ ชีวิตนั้นก็ดับ คือ ตาย อะตอมวิญญาณที่เหลืออยู่ก็จะกระจายกันไปอย่างรวดเร็ว (จารุณี วงศ์ละคร, 2545, หน้า 38)

ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon, ค.ศ. 1561-1626) เห็นว่าปรัชญาสามารถให้คำตอบเรื่องธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ได้เพียงส่วนที่สัมผัสได้ของมนุษย์คือ สสารเท่านั้น ส่วนที่สัมผัสไม่ได้นั้น เบคอนเห็นว่าเป็นหน้าที่ของศาสนาที่จะต้องเป็นผู้หาคำตอบ

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes, ค.ศ. 1588-1679) อธิบายว่า “ชีวิตคือ เครื่องจักร” เขาจึงได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งลัทธิจักรกลนิยม เขาเห็นด้วยกับทฤษฎีของเดมอครีตัส โดยเขาได้กล่าวไว้ว่ามนุษย์เราเป็นเช่นเครื่องจักรกล และชีวิตมีลักษณะเป็นเครื่องจักรกลอันซับซ้อน อินทรีย์เป็นแบบเครื่องจักรกล พฤติกรรมทั้งหมดของอินทรีย์เป็นกระบวนการทางฟิสิกส์และเคมี ปรัชญาการณืทั้งหมดของอินทรีย์เป็นการเคลื่อนที่ของอนุภาค ดา เปรียบได้เหมือนกับ กล้องถ่ายรูป ปอดเป็นเครื่องปั๊มลม หัวใจ มีโซ่อะไรอื่นนอกจากสปริง เส้นประสาท คือ สปริงจำนวนมาก กระดูกและข้อต่อไม่คิดอะไรกับกบจักร สิ่งเหล่านี้เป็นตัวการให้ร่างกายนั้นเคลื่อนไหวได้ โดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่สมอง ดังนั้น ร่างกายมนุษย์ก็คือเครื่องจักรกลแต่ละชิ้นที่มาสัมพันธ์กันอย่างละเอียดพิสดารและมีประสิทธิภาพสูง และสิ่งเหล่านี้ที่ทำให้มนุษย์เคลื่อนไหวได้

สสารนิยมเชื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์คือการเคลื่อนไหวของสสารในลักษณะที่เป็นจักรกล (Mechanical) เป็นการดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ในตัวเอง มิได้มีความความจริงแท้ นอกเหนือร่างกายไม่ว่าจิตหรือพระเจ้าเป็นผู้ควบคุม สสารนิยมไม่เชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติดั้งเดิมตายตัวที่เป็นแก่นแท้ที่คอยกำหนดความเป็นมนุษย์แต่ละคน ธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ไม่มีสารัตถะใดๆ นอกเหนือจากการรวมตัวของสสารต่างๆ ทำให้แนวคิดนี้ถูกจัดว่าเป็น แนวคิดสสารนิยม หรือวัตถุนิยม

มนุษย์ตามธรรมชาติของสสารนิยมนั้น มนุษย์ไม่มีจิตหรือ วิญญาณ มีแต่เพียงร่างกาย ซึ่งมีกลไกการทำงานอันซับซ้อน สสารนิยมไม่เชื่อเรื่องอมตภาพวิญญาณอย่างที่จิตนิยมเชื่อ และปฏิเสธการมีอยู่ของจิตวิญญาณ ในลักษณะที่เป็นอิสระจากร่างกาย ในทัศนะของสสารนิยม จิตวิญญาณเป็นสสารเช่นเดียวกับร่างกาย คือแยกจากร่างกายไม่ได้ และวิญญาณที่ว่านี้ก็จะแตกดับไปพร้อมกับร่างกาย เมื่อมนุษย์ตายลงไปจึงไม่มีอะไรไปเกิดใหม่ จิต ไม่ใช่ของวิเศษที่ทำให้มนุษย์สามารถทำบางอย่างที่สิ่งอื่นๆ ทำไม่ได้ เพราะมนุษย์ที่ตายไปแล้วไม่มีจิตวิญญาณล่องลอยเป็นอิสระอยู่ได้ คนตายก็คือ กลุ่มก้อนของสสารกลุ่มหนึ่งที่เหมือนกับสิ่งอื่นๆ (วิสิญฐ์ คิดคำส่วน, 2551, หน้า 59) ดังนั้นทัศนะของสสารนิยมจึงขัดแย้งกับทัศนะของจิตนิยมที่ถือว่า วิญญาณนั้นเป็นอมตะ

2.2.2 การดำรงอยู่ของมนุษย์

เมื่อสสารนิยมมีทรรศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่าชีวิตหลังความตายไม่มีนั้น การดำรงอยู่ของมนุษย์ของสสารนิยมจึงออกมาในรูปแบบของสุขนิยม คือ ใช้ชีวิตแบบตามใจของตนเอง ทำอะไรให้ตัวเองมีความสุขอย่างเต็มที่ โดยการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น กล่าวคือ ความสุขสบายเป็นเรื่องชีวิตนี้เท่านั้น เพราะสสารนิยมไม่เชื่อเรื่องชีวิตหน้า มนุษย์เกิดหนเดียว ตายหนเดียว ไม่มีโลกหน้าที่มนุษย์จะไปรับรางวัล

(เพราะทำความดี) หรือ ไปถูกลงโทษ (เพราะทำความชั่ว) การแสวงหาสังขรณ์หรือ คุณธรรม จึงไม่ใช่สิ่งจำเป็น แต่สิ่งที่มนุษย์ควรแสวงหาคือ ความสุขและเป็นความสุขในชีวิตนี้เท่านั้น

เราจะเห็นว่าแม้แนวคิดแบบสสารนิยมจะมีความเชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์เป็นเพียงการทำงานของกลไกของสสาร แต่นักสสารนิยมส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ชี้ว่าคุณค่าของชีวิตเป็นเพียงการแสวงหาความสุขทางเนื้อหนังตบสนองผัสสะอย่างเดียว ในความจริงแล้วแนวคิดสสารนิยมเห็นว่าคุณค่าของมนุษย์เป็นเรื่องกระบวนการการดำรงอยู่ของชีวิตในโลกนี้ เป็นเรื่องการแสวงหาความมั่นคงและปลอดภัย และความสุขทางกายภาพของมนุษย์แต่ละคน ไม่ใช่ความเป็นนิรันดร์ของจิต เพราะเมื่อชีวิตสิ้นสุดลง ความหมายทุกอย่างก็จบสิ้น ไม่ว่าจะป็นร่างกายหรือจิตก็ล้วนดับสูญ เพราะธาตุต่างๆ ได้แยกสลายจนเหลือแต่ความว่างเปล่า การแสวงหาคุณค่าอันเป็นนิรันดร์ไม่มีจริง

สำนักไซเรเนอิก (Cyrenaics) เป็นสำนักปรัชญากรีก เป็นสำนักที่มีความคิดเห็นเรื่องสสารนิยม และมองว่า ความสุขเป็นแรงจูงใจให้คนมีคุณธรรม กล่าวคือคนที่ประพฤติตนให้มีคุณธรรมก็เพราะต้องการความสุขเป็นสิ่งตอบแทน ไม่มีสิ่งใดชั่ว สิ่งใดเลว ทุกอย่างมีไว้เพื่อสนองต่อความพอใจของบุคคลซึ่งมีความชอบใจต่างๆ กัน นอกจากนี้พวกไซเรเนอิกยังเห็นว่า คนฉลาดจะต้องมีความสามารถควบคุมความปรารถนาให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง

เอพิคิวรัส เป็นชาวสสารนิยม เมื่อพูดถึงชีวิตแบบ เอพิคิวรัส คนมักจะนึกถึงภาพการกิน การดื่ม เที่ยวสำมะเลเทเมา แต่แม้ว่า เอพิคิวรัสจะถือว่าไม่มีอะไรดีไปกว่าความสุข เขาก็มีคำแนะนำเราให้มาฆัวเมออย่างนั้น นับความความเห็นของเขาได้ถูกเข้าใจผิดไปพอสมควร ความจริงแล้ว เขาแนะนำการดำเนินชีวิตให้ของมนุษย์ให้มีความสุขว่า เราจะต้องรู้จักคิดคำนวณว่าสิ่งๆ หนึ่งมันให้ปริมาณความสุข หรือความทุกข์มากกว่ากัน การคำนวณนี้ต้องคิดในระยะยาว อนึ่ง เอพิคิวรัส บอกว่านอกจากเราจะรู้จักคิดแล้วเราต้องรู้จักเลือกด้วย สิ่งบางสิ่งแม้ให้ความสุขมากกว่าความทุกข์ แต่ถ้ามันหายากมากหรือราคาแพง หรือไม่แน่นอนว่าเราจะได้ครอบครองมันจริงหรือไม่ มันก็อาจทำให้เราทุกข์ร้อนมากกว่าที่จะให้ความสุข เราจึงต้องรู้จักเลือก เอพิคิวรัสสอนไปไกลถึงว่า การเป็นอิสระจากสิ่งนอกกายเป็นสิ่งที่ดีมากสิ่งหนึ่งและอาหารพื้นๆก็ให้เรามีความสุขได้มากกว่าอาหารแพงๆ

การดำเนินชีวิต ของเอพิคิวรัสจึงนับว่าเป็นทางสายกลาง ถ้าเรารุ่มหลงความสุขมากเกินไปเราจะกลายเป็นทาสของมันและอาจเกิดความทุกข์ร้อนได้ ถ้าสำราญมากเกินไปในวันนี้ วันหลังอาจหมดโอกาสที่จะได้สำราญอีก เอพิคิวรัส มองว่าชีวิตที่ดี คือชีวิตที่ดำเนินไปอย่างเรียบง่ายสงบ ไม่ใช่ชีวิตที่ทะเยอทะยานใฝ่ฝัน และมีเกียรติในสังคม สิ่งเหล่านี้มีแต่จะบั่นทอนความสุขของมนุษย์ เพราะเป็นนายบังคับให้มนุษย์ต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ เราไม่ควรที่จะตกเป็นทาสของอะไร

ฉะนั้นควรปลีกตัวออกจากสังคม ไม่ควรไปรับผิดชอบอะไรในสังคม เพราะจะเป็นภาระทำให้ขาดความเป็นอิสระ มีแต่ความกังวลใจ (วิทช์ วิศทเวทย์, 2520, หน้า 34)

2.2.3 เป้าหมายการดำรงอยู่ของมนุษย์

เดมอคริตัส ผู้วางรากฐานปรัชญาสารนิยมจากทฤษฎีปรมาณู (Atomistic Theory) มีความเห็นว่า การแสวงหาความสุขเป็นความมุ่งหมายของมนุษย์ แต่ความสุขใดที่ไม่สะอาด ย่อมไม่ใช่ข้อมุ่งหมายที่แท้จริง (พระอมรมุณี สุวรรณ วรภูษายี, 2515, หน้า 81)

ส่วนเอริสตีปโปส (Aristippus, 435-356 ก่อน ค.ศ.) แสดงความเห็นว่า ความรู้สึกทั้งหลายนั้นเป็นตัวเวทนา เป็นข้อเท็จจริงที่แน่นอนที่สุดในชีวิต ความสุขเป็นสิ่งดี มีค่า จะได้มาอย่างไรไม่สำคัญ ไม่ว่าจะได้จากสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นสื่อ หรือว่าได้มาจากประสาทสัมผัสก็ตาม จัดว่ามีค่าทั้งสิ้น แต่ผู้ฉลาดย่อมดำเนินชีวิตที่จะได้ความสุขในระดับสูง เพราะความสุขในระดับสูงเป็นประสบการณ์ที่ประณีต

เอพิคิวรัสซึ่งมีความเห็นว่า โลกทางวัตถุเท่านั้นที่เป็นโลกที่แท้จริง จึงมองจุดหมายของมนุษย์ว่า คือ ความสุข และความยินดีในภาวะตนเอง แต่ความชื่นชมยินดีนั้นจำเป็นต้องมีลักษณะที่เหมาะสมกับมนุษย์ (เรื่องเดียวกัน) เอพิคิวรัส เชื่อว่าความสุขของมนุษย์นั้น เกิดมาจากการตอบสนองตามความต้องการ 3 ประการคือ

1. ความต้องการตามธรรมชาติที่จำเป็น (Natural and necessary desire) เช่นความต้องการอาหาร ซึ่งถือว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์
2. ความต้องการตามธรรมชาติแต่ไม่จำเป็น (Natural but not necessary desire) เช่น ตัณหา ความทะยานอยาก, ความต้องการทางเพศ เป็นความต้องการทางธรรมชาติแต่เราสามารถเว้นได้
3. ความต้องการที่มีได้เกิดตามธรรมชาติ และไม่จำเป็น (Not natural and not necessary desire) เช่น ความปรารถนาที่จะร่ำรวย เป็นความต้องการของมนุษย์สามารถละเว้นได้ เพราะเป็นความฟุ่มเฟือยของชีวิต

แม้คำสอนของเอพิคิวรัสจะมีลักษณะเป็นสารนิยม แต่เอพิคิวรัสก็ไม่ได้เน้นที่การตัดทวงความสุขทางวัตถุอย่างสุดโต่ง ในชีวิตเอพิคิวรัสเองนั้นเป็นชีวิตที่สมถะเรียบง่ายโดยถือว่าความสุขนั้นเกิดจากความสุขทางจิตใจมีค่ามากกว่าความสุขทางกาย ชีวิตที่สมบูรณ์ในแบบของเอพิคิวรัส คือชีวิตที่ปราศจากความเจ็บป่วยและความเดือดร้อน

โรมัส ฮอบส์ เห็นว่ามนุษย์เป็นเพียงกลศาสตร์ชนิดหนึ่งและ ธรรมชาติของมนุษย์มีความเห็นแก่ตัว เป้าหมายของมนุษย์คือการแสวงหาตัวเอง หมายถึงการแสวงหาผลประโยชน์กับ

ตัวเอง เพื่อตัดดวงความสุขให้ตัวเองให้มากที่สุด อย่างไรก็ตามมนุษย์ฉลาดพอที่จะรู้ว่ามนุษย์คนอื่น ๆ ก็ปรารถนาความสุขเช่นเดียวกับตนเอง มนุษย์จึงร่วมกันตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อจำกัดสิทธิของแต่ละคน เพื่อไม่ให้แต่ละคนละเมิดสิทธิคนอื่น ทั้งนี้ก็เพื่อปกป้องความสุขของตนเอง ดังที่ฮอบส์เคยกล่าวไว้ว่า “เมื่อใดก็ตามที่คนมอบสิทธิอันใดอันหนึ่ง...เขาย่อมหวังที่จะได้รับสิทธิเป็นการตอบแทนพอๆกัน หรือมิฉะนั้นก็หวังจะได้อะไรบางอย่างซึ่งดีสำหรับตน เพราะการกระทำอย่างนั้นเป็นการกระทำที่จงใจ และการกระทำที่จงใจของทุกคนย่อมมีวัตถุประสงค์ที่จะก่อให้เกิดผลดีแก่ตัวเอง” (วิทช์ วิศทเวทย์, 2539, หน้า 170)

เราจะเห็นว่าแม้ว่าแนวคิดแบบสสารนิยมจะมีความเชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์เป็นเพียงการทำงานแบบกลไกของสสาร แต่นักสสารนิยมส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ชี้เป้าหมายและคุณค่าของชีวิตเป็นเพียงการแสวงหาความสุขทางเนื้อหนังตอบสนองผัสสะเพียงอย่างเดียว ในความเป็นจริงแล้วแนวคิดแบบสสารนิยมเห็นว่าเป้าหมายและคุณค่าของมนุษย์เป็นเรื่องของกระบวนการดำรงอยู่ของชีวิตบนโลกใบนี้ เป็นเรื่องของการแสวงหาความมั่นคง ความปลอดภัย และความสุขสบายทางกายภาพของมนุษย์แต่ละคน ไม่ใช่ความเป็นนิรันดร์ของจิต เพราะเมื่อชีวิตสิ้นสุดลงความหมายทุกอย่างก็จบสิ้นไม่ว่าร่างกายหรือจิตก็ล้วนดับสูญ เพราะธาตุต่างๆได้แยกสลายจนเหลือแต่ความว่างเปล่า การแสวงหาคุณค่าอันเป็นนิรันดร์ของจิตจึงไม่มีจริง

2.3 แนวคิดเรื่องมนุษย์ในปรัชญาธรรมชาตินิยม

ปรัชญาธรรมชาตินิยม บางทีก็เรียกว่าปรัชญาสัจนิยม (Realism) บางทีก็เรียกว่าปรัชญาธรรมชาตินิยมวิพากษ์ (Critical Naturalism) แม้ว่าแนวคิดเรื่องธรรมชาตินิยมจะมีทัศนะแตกต่างจากสสารนิยมบางประการและมีความเห็นบางอย่างคล้ายจิตนิยม แต่โดยหลักพื้นฐานแล้วธรรมชาตินิยมมีความใกล้เคียงกับสสารนิยมมากกว่า จึงทำให้นักเขียนบางคนไม่แยกธรรมชาตินิยมออกจากสสารนิยม เพราะมีแนวคิดบางอย่างที่คล้ายกัน เช่นเรื่องความเป็นจริงของโลก ทั้งสสารนิยมและธรรมชาตินิยมเห็นเหมือนกันว่า จะต้องเกิดขึ้นและดับลงโดยสาเหตุ และสาเหตุนั้นเป็นสาเหตุทางธรรมชาติ ไม่ใช่เพราะพระเจ้าและจะต้องอยู่ในระบบของอวกาศและเวลา

นอกจากนี้ทั้งสองแนวคิดก็ยอมรับวิธีการทางวิทยาศาสตร์แต่ต่างกันที่สสารนิยมยอมรับมากกว่าส่วนธรรมชาตินิยมไม่เห็นด้วยในทฤษฎีการลดทอนแบบสสารนิยมเพราะธรรมชาตินิยมมองว่าถ้าเราลดทอนทุกอย่างเป็นแค่อะตอมสิ่งใหม่ๆในชีวิตก็จะไม่เกิดขึ้น และในโลกก็มีบางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่จริงแต่เราเข้าถึงไม่ได้ด้วยวิทยาศาสตร์ด้วยแต่สสารนิยมนั้นไม่เชื่อว่าจะมีสิ่งอื่นนอกจากสสาร เป็นต้น

ธรรมเนียมจะเน้นเรื่องพลังงาน ถือว่าพลังงานเป็นความแท้จริงสุดท้าย และนำวิทยาศาสตร์สาขาต่างๆมาอธิบายเรื่องสสารด้วยฟิสิกส์และเคมี อธิบายเรื่องชีวิตด้วยชีววิทยา และอธิบายเรื่องจิตด้วยจิตวิทยา คำว่า “ธรรมเนียม” นี้ อาจนิยามตามความหมายว่า สิ่งและเหตุการณ์ทั้งหลายมีมูลเหตุมาจากธรรมชาติ มากกว่ามูลเหตุเหนือธรรมชาติ มนุษย์มีจุดหมายตามธรรมชาติ มากกว่าภาวะเหนือธรรมชาติ ธรรมเนียม คือทฤษฎีที่ว่าด้วยสิ่งทั้งหลายในโลกนี้เท่านั้นไม่เกี่ยวกับโลกอื่น เช่นธรรมชาติของปรัชญาจีน คือปรัชญาขงจื้อ โดยขงจื้อเองเกลียดคำอธิบายแบบเหนือธรรมชาติทุกรูปแบบ และเห็นว่าปัญหาที่น่าสนใจคือปัญหาเรื่องมนุษย์คือธรรมชาติและ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองมากกว่า (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2546, หน้า 155)

2.3.1 ธรรมชาติของมนุษย์

แนวคิดเรื่องธรรมเนียมเป็นแนวความคิดที่อยู่ระหว่างกลาง จิตนิยมและสสารนิยม เราจะเห็นว่าตามความคิดของจิตนิยม มนุษย์แตกต่างจากสิ่งอื่นในโลกก็ตรงที่ว่ามนุษย์มีจิตวิญญาณหรือจิต จิตเป็น “ของจริง” หรือสิ่งจริงแท้ อีกอย่างหนึ่งของตัวเรานอกเหนือไปจากร่างกาย ร่างกายและจิตเป็นสภาพความจริงพื้นฐานเท่ากัน การมีจิตทำให้มนุษย์เรารู้สึก คิด เรียนรู้ ฯลฯ ได้ มนุษย์กับสิ่งอื่นๆแตกต่างกันโดย “ประเภท” กล่าวคือสิ่งอื่นๆในโลกไม่มีสิ่งๆหนึ่งที่มนุษย์มี จิตเป็นตัวแยกมนุษย์ออกจากสิ่งต่างๆ โดยเด็ดขาด

สสารนิยมนั้นตรงกันข้ามกับจิตนิยมกล่าวคือ มนุษย์ สัตว์ พืช และสิ่งอื่นๆนั้น โดยธาตุแท้แล้วเป็นสิ่งเดียวกัน ความแตกต่างอยู่ที่ความสลับซับซ้อนขององค์ประกอบ กล่าวคือ ความแตกต่างกันโดยปริมาณ มิได้แตกต่างโดยประเภท เมื่อแยกส่วนต่างๆที่ประกอบกันขึ้นเป็นมนุษย์ออกให้หมดแล้วก็จะได้อิเล็กตรอนและโปรตอน ไม่มีจิตหรือวิญญาณเหลืออยู่แต่อย่างใด จิตหรือวิญญาณจึงเป็นเพียงแต่ชื่อที่ใช้เรียกสิ่งๆหนึ่งซึ่งเราคิดว่าเป็นความจริง แต่โดยที่แท้แล้วหาความจริงอะไรไม่ (วิทธี วิศทเวทย์, 2540, หน้า 72)

ธรรมเนียมมิได้มองมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่งตามที่สนะทั้งสองนั้น มนุษย์เป็นผลผลิตของวิวัฒนาการอันเป็นกระบวนการที่ได้ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ๆขึ้นในจักรวาล ชาวธรรมเนียมเชื่อในเรื่องการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ ธรรมเนียมเห็นว่าจิตมิได้เป็นตัวตนที่ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์แล้วบังคับให้ร่างกายทำสิ่งต่างๆแต่จิตเป็นเพียงปรากฏการณ์ ของความรู้สึกนึกคิด ปัญญาการรับรู้และอารมณ์อื่นๆ แต่ขณะเดียวกันร่างกายมนุษย์เองก็ไม่ได้มีเพียงสสารที่มีเพียงแค่โปรตอนและอิเล็กตรอนอย่างเดียวกันแต่มีบางอย่างที่มีเฉพาะในมนุษย์ที่สิ่งมีชีวิตอื่นและวัตถุอื่นๆไม่มี เป็นต้น

นักธรรมเนียมร่วมสมัยอาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือคือ

1. กลุ่มขวา (Tender-Minded) กลุ่มคนใจอ่อน
2. กลุ่มซ้าย (Tough-Minded) กลุ่มคนใจแข็ง

นักธรรมชาตินิยมในกลุ่มคนใจแข็งนั้น มีเจตนาธรรมเนียมใกล้เคียงกันมากกับนักปรัชญาสสารนิยมรุ่นเก่า คือพวกนี้มีทัศนะไม่แตกต่างกันในเรื่องค่านิยมทางศาสนา หรือไม่เห็นด้วยกับผู้พยายามดึงศาสนาเข้าไปรวมไว้ในโลกทัศน์ของธรรมชาตินิยม ส่วนนักปรัชญาธรรมชาตินิยมกลุ่มใจอ่อนกลับเห็นใจศาสนา คือ โดยปกติกลุ่มใจอ่อนจะปฏิเสธรูปแบบศาสนาตามทางการ หรือตามประเพณี แต่เขาเชื่อว่าค่านิยมทางศาสนานี้มีความสำคัญและสามารถรวมไว้ในปรัชญาธรรมชาตินิยมได้ (อติศักดิ์ ทองบุญ, 2546, หน้า 158)

นักปรัชญากลุ่มสโตอิก เป็นนักปรัชญากลุ่มธรรมชาตินิยม มีเฮโนแห่งเมืองซิเทียมเป็นผู้เริ่มแรก พวกสโตอิกแสดงทัศนะออกมาทั้งทางตรรกวิทยา ฟิสิกส์และจริยศาสตร์ในทางตรรกวิทยาเห็นว่าความรู้เกิดจากผัสสะประมวลข้อเท็จจริงได้มาทางผัสสะ จิตมนุษย์จึงได้พิจารณาและตัดสินวินิจฉัยต่อไป วิญญาณเป็นที่ตั้งแห่งความรู้สึก ในทางฟิสิกส์พวกสโตอิกมีความคิดหนักไปทางสสารนิยม ไฟเป็นธาตุแท้ดั้งเดิมที่สุด พวกนี้มองธรรมชาติในฐานะเป็นสสาร เป็นเอกภพมีชีวิต เคลื่อนไหวอยู่เสมอ ทุกสิ่งในธรรมชาติเคลื่อนไหวตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ หรือการบังคับของเหตุผล แม้พระเจ้าเป็นเจ้าของเหตุผลสากลซึ่งควบคุมโลกและจุดหมายปลายทางของมนุษย์ กฎเหตุผลสากลก็คือกฎธรรมชาติ

จอห์น ดิวอี้ (Jhon Dewey, ค.ศ. 1859-1952) ก็ถูกจัดว่าเป็นนักธรรมชาตินิยม กลุ่มขวาท่านหนึ่งเช่นกัน เพราะดิวอี้มองว่าความเชื่อในเรื่องศาสนาหรือโลกในอุดมคติสามารถจัดเป็นธรรมชาตินิยมได้เนื่องจากหากเรามีความเชื่อแล้วเกิดผลดีกับการปฏิบัติก็ควรที่จะเชื่อ แต่ก็ไม่ควรที่จะนำมาเป็นหลักสำคัญในการดำรงชีวิต เพราะหลักสำคัญคือการอยู่กับโลกและธรรมชาติในปัจจุบัน มนุษย์จะต้องพัฒนาตนเองและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นเราจึงจะเห็นได้ว่ามนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ดิวอี้ ถือว่าเป็นนักปรัชญาฝ่ายปฏิบัตินิยม (Pragmatism) โดยคำนึงถึงผลงานเป็นเครื่องพิสูจน์ตัดสินความจริง กล่าวคือความจริงคือสิ่งที่มีประโยชน์ ความจริงคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของตนเองดังนั้นความเชื่อหรือสมมุติฐานใดจะเป็นความจริงก็ต่อเมื่อมันมีผลทำให้เกิดความพึงพอใจหรือเกิดประโยชน์สนองต่อจุดหมายได้ หรือมีคุณค่าในทางปฏิบัติได้ (วรรณวิสาข์ ไชโย, 2551, หน้า 60)

อเล็กซานเดอร์ (Alexander, ค.ศ. 1859-1938) ชาวธรรมชาตินิยมท่านหนึ่ง มองว่ามนุษย์มีลักษณะและคุณสมบัติบางอย่างร่วมกับสัตว์และพืชแต่ละขณะเดียวกัน ก็มีคุณสมบัติของตนโดยเฉพาะ เช่น เรียนรู้ได้ รู้สึกและมีอารมณ์รู้สึกของสุนทรียศาสตร์ เป็นต้น มนุษย์ไม่สามารถถอน

ลงเป็นสัตว์และพืชได้ สัตว์ก็ไม่สามารถทอนลงเป็นพืชได้เช่นกัน ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดของสสารนิยมที่เชื่อว่าทุกอย่างก็คือสสาร นอกจากนี้ อเล็กซานเดอร์ยังเห็นว่า เราสามารถค้นพบความจริงของจิตได้ในโลกปัจจุบันอยู่ในที่ว่าง และเวลา (Space and Time) เพราะความจริงสูงสุดจะอยู่ใน ที่ว่าง และเวลาทั้งสองสิ่งนี้จะต้องจะต้องได้รับการคิดถึงคู่กันเสมอ ว่าเป็นความเป็นจริงตั้งแต่เริ่มแรก ฝ่ายหนึ่งจะได้รับการคิดถึงไม่ได้ถ้าไม่มีอีกฝ่ายหนึ่ง เวลาประกอบด้วยความไม่รู้จบของขณะนั้นๆ ในขณะที่ที่ว่างก็ประกอบด้วยจุดไม่รู้จบ ทั้งสองต่างมีมิติของตนเอง เวลาไม่มีมิติเดียวที่แทรกอยู่ในทุกมุมของที่ว่างซึ่งประกอบไปด้วยจุดทางที่ว่างต่างๆมากมายที่มีอยู่ในเวลานั้น เป็นต้น (วันดี ศรีสวัสดิ์ , 2551, หน้า 64)

ธรรมเนียมเชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถหรือคุณสมบัติบางอย่างที่สัตว์โลก และสรรพวัตถุทั้งหลายไม่มี เช่น ความสำนึกดีชั่ว สติปัญญาการเรียนรู้ ความใฝ่ฝัน และที่สำคัญที่สุดคือการรู้ว่าตัวเองกำลังทำอะไรเพื่ออะไร มนุษย์ก็คือตัวเอง ความเป็นตัวเราทั้งร่างกายและจิตใจจะแยกกันเป็นเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งมิได้ จะเห็นว่าธรรมเนียมจะอยู่ตรงกลางระหว่างแนวคิดของจิตนิยมและสสารนิยม ดังนั้นธรรมชาติของมนุษย์จึงมีอยู่ทั้ง จิตและสสาร ธรรมเนียมไม่ปฏิเสธการมีอยู่ของตัวตนที่เป็นสสาร แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธ สิ่งบางอย่างที่มีคุณสมบัติเฉพาะมนุษย์เท่านั้น นั่นก็คือจิตนั่นเอง สำหรับชาวธรรมเนียม จิตมิได้เป็นตัวตนที่ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์แล้วตั้งร่างกายให้รับรู้สิ่งต่างๆ ขณะเดียวกัน จิตก็ไม่ใช่สสารอันซับซ้อน ที่เกิดขึ้นในโลกนี้เช่นเดียวกับการเคลื่อนไหวของอะตอม แต่ทว่าจิตก็มีลักษณะเฉพาะของจิตเองที่ไม่สามารถนิยามได้

2.3.2 การดำรงอยู่ของมนุษย์

จากการศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ในแนวความคิดของธรรมเนียม ทำให้เราทราบว่า ธรรมเนียมมองมนุษย์อย่างเป็นกลางระหว่างจิตนิยมและสสารนิยม แต่จะค่อนข้างมาทางสสารนิยมมากกว่าเพราะจะยอมรับและสนใจความจริงในโลกปัจจุบัน มากกว่าโลกหน้าอย่างจิตนิยม แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธการมีปัญญาของมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ ไม่มีแต่เป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์เท่านั้น นอกจากนี้ธรรมเนียม สามารถแบ่งได้ออกเป็นสองประเภท คือ ฝ่ายขวาที่มองว่า ศาสนาสามารถเข้ามาเกี่ยวข้องกับแนวคิดนี้ได้ กับฝ่ายซ้ายที่มองไปทางสสารนิยมมากกว่าและเห็นว่าศาสนาไม่ควรเข้ามาเกี่ยวข้องกับแนวคิดนี้ แต่ธรรมเนียมฝ่ายขวาไม่ได้ปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้าเพียงแต่ ก็ไม่ได้นำมาเป็นสาระสำคัญในการดำเนินชีวิต

กลุ่มชินนิกเป็นนักธรรมเนียมมีความเป็นอยู่อย่างง่ายๆตามธรรมชาติ การเป็นอยู่อย่างง่ายๆไม่ใช่การหมดอาลัยในชีวิต แต่ชีวิตง่ายนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายในตัวเอง นอกจากนี้กลุ่มชินนิกบางคนยังกล่าวว่า “คนเราควรมีชีวิตอย่างสุขนุช หิวก็หากิน ง่วงก็นอนไปเรื่อยๆไม่ต้องคำนึงว่านอนที่

นั่นเป็นอย่างไรที่ไหนก็ได้” พวกจีนิกเป็นพวกหันหลังให้สังคม ปฏิเสธอารยธรรมวัฒนธรรมหรือความเจริญใดๆทั้งทางจิตใจและทั้งทางวัตถุ เพราะความเจริญทุกอย่างบุคคลพัฒนาขึ้น เป็นการฝืนธรรมชาติของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เราควรปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามธรรมชาติ ความทุกข์จึงจะไม่เกิดขึ้น มนุษย์มีความต้องการอันใดที่เป็นธรรมชาติไม่ควรกีดกันขัดขวาง เพราะจะเป็นการสร้าง ความทุกข์ที่ไม่จำเป็นแก่ตนเอง (บุญมี แทนแก้ว และคนอื่นๆ, 2524, หน้า 103)

จอห์น คิวอี้ มนุษย์ควรดำเนินชีวิตอยู่กับปัจจุบัน และแสวงหาสิ่งที่มนุษย์ต้องการและสามารถปฏิบัติได้ ความเชื่อเรื่องความมีอยู่ของพระเจ้านั้น เกิดจากการที่มนุษย์ต้องการแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจ ที่เป็นความหวังในการดำรงชีพอยู่ของมนุษย์เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สมบูรณ์ทั้งหลายของประสบการณ์ คิวอี้กล่าวว่า “ในปรัชญายุคคลาสสิก โลกในอุดมคติก็คือสวรรค์ที่ซึ่งมนุษย์จะพบบรรยากาศความสุขหลังจากเผชิญกับพายุแห่งชีวิต มันคือที่หลบภัยที่มนุษย์ใช้เป็นที่พักพิงให้พ้นจากความทุกข์ยากของชีวิตด้วยความมั่นใจว่าโลกอุดมคติเท่านั้นที่เป็นสิ่งจริงแท้” คิวอี้มองว่าความจริงก็คือธรรมชาติ เขาเน้นการปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิต ให้อยู่ในขอบข่ายของธรรมชาติมากกว่าที่จะพูดถึงอุดมคติ เพราะอุดมคติเป็นเพียงการคิดฝันอย่างหนึ่งของมนุษย์เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามเขาก็ยอมรับเรื่องโลกแห่งอุดมคติที่เป็นเครื่องมือ (Instrument) หรือวิธีการสำคัญที่ทำให้มนุษย์บรรลุเป้าหมายนั้นๆ (วรรณวิเศษ ไชโย, 2551, หน้า 61)

เราจะเห็นว่าการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในทัศนะของชาตินิยมคือการดำเนินชีวิตให้ เป็นไปตามธรรมชาติ และหลักการปฏิบัติของแต่ละคนและการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายก็จะทำให้มนุษย์เข้าถึงความสุขอย่างแท้จริง เพราะความเรียบง่ายก็คือธรรมชาติ

2.3.3 เป้าหมายการดำรงอยู่ของมนุษย์

ชาตินิยมมองว่าความจริงสูงสุดคือธรรมชาติ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ก็ต้อง ดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ดำเนินชีวิตตามหลักปฏิบัติที่เรียบง่าย ความดีเลิศขึ้นอยู่กับ ธรรมชาติเป็นสำคัญ ดังนั้นเป้าหมายของการดำรงอยู่ของมนุษย์ในแนวความคิดนี้ คือการดำเนิน ชีวิตให้มีความสุข ตามความพอใจของตน แต่ในคำว่าความพอใจของตนนี้ไม่ได้หมายความว่าทำอะไรก็ได้ แต่หมายความว่าไม่ได้ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนกับการกระทำของเรา และไม่ฝืนกับธรรมชาติ

ชาตินิยมจะเน้นในการปฏิบัติและกิจกรรมที่ทำเป็นสำคัญ แต่ไม่ค่อยเอาใจใส่กับ จุดหมายปลายทางสูงสุดของชีวิต โดยย่ำว่าส่วนแห่งความจริงจะต้องขึ้นอยู่กับร่างกายและความ ต้องการ ความจำเป็นและความสนใจของร่างกาย โดยอาศัยจิตใจและความสำนึกคิดเป็นสื่อกลาง

ความดีไม่ได้อยู่ที่ความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่และสิ่งที่ดีจะต้องก่อให้เกิดความสุข เป้าหมายของการดำเนินชีวิตนอกจากจะต้องให้ตนเองมีความสุขแล้ว ก็จะต้องทำให้สังคมมี

ความสุขด้วย บางคนมีการดำเนินชีวิตที่นำโลกแห่งอุดมคติเข้ามาเกี่ยวข้องกับสามารถทำได้เพราะถ้าหากว่าเรามีความเชื่อแล้วทำให้ชีวิตเราดีขึ้นเราและเราก็ไม่ได้ทำให้สังคมเดือดร้อนเราก็สามารถมีความเชื่อได้ เพราะความเชื่อในโลกอุดมคตินี้ถือว่าเป็นเครื่องมือที่ทำให้มนุษย์บรรลุเป้าหมายในการดำเนินชีวิตได้ เช่น ถ้าหากเรามีความเชื่อว่า ถ้าโลกจะทำให้ไม่มีคนรัก ไม่มีคนอยากพูดคุยด้วยเราก็จะไม่โกหก ดังนั้นการที่ไม่โกหกก็เลยมีคนไว้ใจและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น สิ่งนี้จึงถือเป็นสิ่งที่ดีและทำให้คนผู้นั้นบรรลุเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของเขาได้ เป็นต้น

2.4 แนวคิดเรื่องมนุษย์ในปรัชญาอัตถิภาวนิยม

ปรัชญาอัตถิภาวนิยม หรือ Existentialism โดยตามรูปศัพท์แล้วแปลว่าความมีอยู่ เป็นอยู่ โดยความหมายได้แก่ความมีอยู่แห่งบุคคล เป็นจุดเริ่มต้น และจากจุดเริ่มต้นนี้มนุษย์จะได้แสวงหาสาระแห่งตนโดยการเลือกกำหนดชะตาชีวิตเองโดยเสรี และพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อผลของการกระทำนั้นโดยดี

อัตถิภาวนิยม เป็นเสมือนตัวแทนปฏิบัติการต่อลัทธิปรัชญาทั้งสมัยเก่าและสมัยใหม่ และมีกำเนิดอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 (1905-1981) ลัทธินี้ถือว่า ความมีอยู่ (Existence) เป็นสิ่งกำหนดให้เป็นสิ่งแรกที่มีมนุษย์ได้รับมา เป็นสิ่งที่มีมาก่อนสาระ (Essence) โดยธรรมชาติมนุษย์มีแต่ความมีอยู่ซึ่งมีลักษณะว่างเปล่า แต่เมื่อได้เสรีภาพในการเลือกกำหนดชะตาชีวิตตนเองโดยเสรีแล้ว มนุษย์ก็สร้างสาระแห่งตนให้ปรากฏ ลัทธิอัตถิภาวนิยม พยายามศึกษามนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล (Individual) ที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่และตายไปไม่ได้สนใจมนุษย์ในฐานะเป็นตัวแทนของมนุษยชาติและไม่สนใจมนุษย์ในรูปของนักชีววิทยา และนักจิตวิทยา และมีใช้มนุษย์ในอุดมคติ

2.4.1 ธรรมชาติของมนุษย์

อัตถิภาวนิยมเชื่อว่า มนุษย์เรามี “ความมีอยู่” ก่อนมี “สารัตถะ” เช่นมีสภาพร่างกาย มีการจับถ่าย มีลมหายใจ เป็นภาวะของการมีอยู่ที่สามารถกำหนดได้ และมีอยู่จริงทั้งในกาลและเทศะ ดังนั้นมนุษย์แต่ละคนจึงจะต้องถูกยอมรับโดยมีเงื่อนไขว่า เขาเป็น “สิ่งที่มีอยู่” นอกจากนี้ในส่วนที่ว่าด้วย สารสำคัญหรือ “สารัตถะ” (Essence) นั้น อัตถิภาวนิยม ให้ทรรศนะว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่นั้นเป็นไปอย่างที่มีนัยเป็น นั่นคือสารัตถะเป็นส่วนหนึ่งของความหมายของชีวิต ในบทละครเรื่อง กาลิกูลา (Caligula) อัลแบร์ กามูส์ แต่งให้ตัวละครผู้หนึ่งพูดว่า “การสูญเสียชีวิตนั้น เป็นเรื่องเล็กน้อยและฉันก็จะมีความกล้าพอที่จะยอมตายได้ถ้าจำเป็น แต่สิ่งที่ฉันทนไม่ได้คือการเห็นความหมายของชีวิตนี้ถูกทำลาย เหตุผลสำหรับการมีชีวิตอยู่ที่สูญหายไป เพราะคนเราไม่สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากความหมาย” (จันทิรา กลัมพะสุด, ม.ป.ป., หน้า 84) เป็นการชี้ให้เห็นชัดขึ้นไปอีกว่า

มนุษย์จำต้องค้นหาแสงสว่าง แต่การค้นหาที่ประเสริฐที่สุดคือการแสวงหาตนเอง หรือการค้นพบสาระแห่งตน ซึ่งเรื่องนี้ได้ส่งผลกระทบต่อขบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ ในวงการศึกษาก็ การศึกษาขบวนการที่ผู้เรียนพยายามค้นพบตัวเอง แสวงหาจักรรรรมบนโลกโดยวิธีต่างๆ

ปรัชญาอัตถิภาวนิยม มีแนวคิดว่า มนุษย์ คือ เสรีภาพ สามารถที่จะแยกตัวเองออกจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นธรรมชาติ หรือตัวเอง มนุษย์จะต้องเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพและมีความรับผิดชอบตัวเอง มนุษย์นั้นเป็นความแท้จริงของจิตวิสัย (Subjective) กล่าวคือ จิตมนุษย์นั้นสำคัญกว่าร่างกาย จิตอาศัยร่างกายเป็นเครื่องมือในการสะสมประสบการณ์ต่างๆ เพื่อมุ่งตรงไปยังจุดหมาย ปรัชญาอัตถิภาวนิยมจึงถือว่า ความหมายที่แท้จริงของมนุษย์ก็คือจิต ไม่ใช่สสาร

มนุษย์เกิดมาบนโลกนี้มีเพียงอัตภาพ (Existence) ได้แก่ ความมีชีวิตและร่างกาย ส่วนสาระตถภาพ (Essence) อันเป็นชีวิตด้านใน (Inner Life) รวมเอา จิต วิญญาณ อารมณ์ ความรู้สึก ตลอดจนความหมายของชีวิต ความเป็นนักกีฬา ครูบาอาจารย์ เป็นนายกรัฐมนตรี หรือความเป็นหญิงเป็นชาย มนุษย์เป็นผู้เลือกสร้างให้กับตัวเองภายหลัง ชีวิตของเราจะมีความหมายเช่นไรก็อยู่ที่เราจะเป็นผู้กำหนด หรือเลือกที่จะเป็น รวมถึงยอมรับการตัดสินใจของตัวเองด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงต้องมีความรับผิดชอบต่อชีวิตของตนเอง อย่างเต็มที่ (วิสิฐฐ์ คิดคำส่วน, 2551, หน้า 59)

มาติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger, ค.ศ. 1889-1976) ได้กล่าวว่า มนุษย์ถูกจับโยนใส่ในโลก พร้อมกับความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจเลือกอิสระของตน

ฌอง ปอล ซาร์ตร์ (Jean-paul Sartre, ค.ศ. 1905-1980) ได้กล่าวว่ามนุษย์ไม่มีธรรมชาติที่เป็นนิรันดร์ การค้นหาความหมายทั่วไปของชีวิตจึงไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด เราถูกสาปให้ปรับเปลี่ยนตัวเองไปเรื่อยๆ เหมือนนักแสดงที่ถูกลากขึ้นบนเวที โดยไม่รู้ว่าจะบทบาทที่ต้องแสดงคืออะไร ไม่มีบทและคนบอกบท เราต้องตัดสินใจเองว่าจะใช้ชีวิตอยู่อย่างไร อัตถิภาวนิยมไม่ได้ปฏิเสธความมีอยู่ของออสสารที่เป็นความหมายของชีวิตเหล่านี้ เพียงแต่อัตถิภาวนิยมมองว่าออสสารเหล่านี้เป็นสิ่งไม่ตายตัว มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ส่วนจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร มนุษย์แต่ละคนจะเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตัวเอง เพราะมนุษย์มีเสรีภาพเหล่านี้ให้กับตัวเอง ซาร์ตร์ ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ (Man is condemned to be free.) ซึ่งหมายความว่ามนุษย์ต้องเป็นผู้รับผิดชอบผลที่เกิดจากการตัดสินใจของตนเอง ด้วยเหตุว่า ไม่มีสิ่งใดมากำหนดการเลือกสร้างความหมายของมนุษย์ มนุษย์จึงไม่สามารถผลักความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของซาร์ตร์มี 2 ลักษณะคือ

1. ภาวะในตัวเอง (Being in itself) มีลักษณะเป็นวัตถุ ร่างกาย ไม่มีจิต มีความเต็มในตัวเอง มีลักษณะแน่นอนที่บ ไม่มี ความปรารถนา ไม่มีความคิด เป็นเพียงอัตภาพที่ปรากฏภายนอก เช่น โต๊ะ, เก้าอี้ เป็นต้น

2. ภาวะสำหรับตัวเอง (Being for itself) คือ จิต มีลักษณะกลาง วางเปล่า โปร่งใส ปราศจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ใน จิตมีลักษณะหันเหไปยึดเกาะสิ่งอื่น เพื่อนำสิ่งนั้นมาปรุงแต่งเป็น สารัตถะแห่งตน จิตจะมีลักษณะหนึ่งลักษณะใดนั้น แล้วแต่ว่าจิตจะไปผูกตัวเองเข้ากับสิ่งใด หาก ไปผูกกับอารมณ์ทุกข์ จิตก็จะเป็นทุกข์ เป็นต้น

นักอรรถิภาวนานิยมยอมรับว่า ธาตุแท้ของมนุษย์นั้นคือ ความมีอิสรภาพ ดังนั้นมนุษย์จึง จะต้องรับผิดชอบต่อความคิดหรืออารมณ์ต่างๆ ที่มีอยู่แม้จะมีลักษณะเป็นความทุกข์ระทม หรือ ความหวาดกลัวก็ตาม มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยตัวเองเป็นหลัก และตัวเราเองก็มีอิสรภาพเพียงพอที่จะ ทำตัวเป็นคนดีหรือคนเลว ความเป็นอิสระทางใจนั้นขึ้นอยู่กับพฤติกรรมทุกอย่างของเราเอง เรา จะต้องรับผิดชอบทุกอย่างที่ได้สร้างไว้ ขณะเดียวกันพฤติกรรมของเราก็ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคน อื่นๆ ด้วยเช่นกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น เราจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อภาวะการณ์ทางสังคมและ ธรรมชาติโดยส่วนรวมด้วย มนุษย์เป็นผู้สร้างค่านิยมให้แก่ตนเองพร้อมๆ กับกำหนดภาวะเท่าที่ควร จะเป็นให้แก่ตนเองตามเจตนารมณ์และภาวะแห่งความเป็นอิสระของจิตใจด้วย เอกภพนี้เป็นของ มนุษย์ มนุษย์เป็นผู้สร้างและกำหนดชะตาชีวิตให้กับตัวเอง ชีวิตและอนาคตของโลกนั้นขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจหรือเจตนารมณ์ของมนุษย์เป็นที่ตั้ง (ชัชวพันธ์ อัดพัฒน, 2539, หน้า 45)

2.4.2 การดำรงอยู่ของมนุษย์

อรรถิภาวนานิยมยอมรับ ความจริงส่วนบุคคล หรือ “ความจริงเฉพาะตัว” ทั้งนี้เพราะว่า ปรัชญาอรรถิภาวนานิยมต้องการเน้นความมีอยู่ของปัจเจกบุคคล และค้นหาความจริงของแต่ละบุคคล เช่นกัน และการค้นหานั้นจุดเริ่มต้นอยู่ที่ตนเองจะต้องค้นหาตัวเอง เพราะในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดจะมา กำหนดให้แก่เรา เราจะต้องเป็นผู้แสวงหาตัวเองและจะต้องยอมรับกับสิ่งที่ตนได้เลือกกลงไปแล้ว เมื่อโลกใบนี้เป็นโลกแห่งการมีอยู่ และสิ่งที่ปรากฏในโลกใบนี้ก็เป็นสิ่งที่มีอยู่ มนุษย์จะต้องเลือก อย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ตนพอใจ และมั่นใจว่าดีที่สุด วิธีการเลือกของปรัชญาอรรถิภาวนานิยม นั้น เป็นการเลือกโดยการรับผิดชอบโดยตนเอง ปรัชญาอรรถิภาวนานิยมเชื่อว่า

- 1 มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกกระทำ
- 2 การเลือกหมายถึงการกำหนดค่าให้แก่สิ่งต่างๆ นั่นคือ การเลือกคือจุดหมาย (Goal) ของ ค่าทางจริยธรรม
- 3 ในฐานะเป็นผู้มีจริยธรรม มนุษย์จะต้องแยกตัวออกจากสภาพแวดล้อม และตัดสินใจที่จะ รับผิดชอบต่อการกระทำนั้นและเมื่อไม่สามารถทำได้อย่างนั้น นั่นหมายถึงเขากำลังเผชิญกับ “ศรัทธาที่เลว” (Bad Faith) ซึ่งได้แก่ “การแก่งเล็งหลอกตนเอง” (อุคม บัวศรี, ม.ป.ป., หน้า 7)

การดำเนินชีวิตตามแบบนักปรัชญากลุ่มอรรถิภาวนิยม เขาต้องการให้มนุษย์ ดำเนินชีวิตแบบเป็นตัวของตัวเอง หรือ กลับมาเป็นตัวของตัวเอง กล่าวคือ การตระหนักถึงเสรีภาพซึ่งเป็นธาตุแท้ของมนุษย์ เราเลือกที่จะทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างอิสระเสรี แม้ว่าเราจะเห็นว่า ถูกบังคับ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ไม่มีใครบังคับเราได้ เราทุกคนล้วนมีการเลือกแล้ว ชีวิตล้วนเต็มไปด้วยทางเลือก และการเลือกหลายๆ ครั้ง เราก็เลือกเพราะความกลัวในใจเราเอง ในสังคมปัจจุบัน เราทั้งหลายกำลังหลอกตัวเองอยู่ทั้งนั้น ซึ่งการหลอกตัวเองว่าถูกบีบบังคับจากสิ่งอื่น นั่นคือ การฝืนธรรมชาติที่แท้จริงของคนเรา ดังนั้นการดำเนินชีวิตที่ดีนั้นก็ควรที่จะ กลับมาเป็นตัวของตัวเอง มากกว่าที่เราจะไปฝืนความรู้สึกของตัวเองเพราะ เราอาจจะไม่มีความสุขได้

2.4.3 เป้าหมายการดำรงอยู่ของมนุษย์

อรรถิภาวนิยม ต้องการที่จะสร้างบุคคลโดยอาศัยความปรารถนาและความสนใจ ไม่ต้องการให้ใครมากำหนดแนวทางหรือวิถีชีวิต นอกจากตัวของตัวเอง ความจริงอันสูงสุดที่อรรถิภาวนิยมปรารถนาคือ ให้มนุษย์แต่ละคนเป็นตัวของตัวเอง มีสิทธิในการเลือกอย่างเสรี (Free Choice)

ปรัชญาอรรถิภาวนิยมมองว่า ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ทำให้มนุษย์สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองลงสังคมที่มีความสลับซับซ้อนกันในปัจจุบันนี้จำทำให้มนุษย์ต้องแสดงหลายบทบาทในตัวคนเดียว บ้างก็ต้องเป็นคนที่มีจิตใจบริการในการทำงานทั้งที่ความเป็นจริงมีความรู้สึกโมโห หรือต้องแสดงบทบาทของหัวหน้าที่จะต้องหน้าเกรงขามและน่านับถือ ทั้งที่บางครั้งตนเองก็ต้องการเพื่อนคุย หรือรับฟังปัญหาบ้าง บางคนอยู่ในสถานภาพ หรือฐานะหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ทั้งที่จริงแล้วมนุษย์เองก็มีสิทธิที่จะเลือกการกระทำที่เป็นของตนเองได้อย่างแท้จริงแต่บางครั้งก็อาจจะทำแล้วเกิดผลที่ตนไม่ชอบนักเพราะการมีเสรีภาพในการเลือกนั้นก็ ต้องอยู่ภายใต้การรับผิดชอบของตนเองอยู่เสมอ

เครื่องมือสำคัญที่จะทำให้มนุษย์กลับมาเป็นของตัวเอง ก็คือการเลือกโดยเสรีของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มี ความมีอยู่ (Existence) แล้วมนุษย์ก็จะเลือกในความถนัดของตนเอง เลือกตามความเด่นของตัวเองที่จะเป็นอะไร ครู นักดนตรี นักฟุตบอลชาย ไร่ฝ้ายก็เป็นทางเลือกของเขาเอง และหากผู้ใหญ่บางคนชอบที่จะ ไร่ฝ้ายอย่างศิลปินแม้ว่าจะอายุจะมากแล้วก็ตาม ก็เป็นแนวทางที่เขาได้เลือกแล้วเป็นการที่เขาได้ใช้เสรีภาพอย่างเต็มที่ ควรแก่ค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว แต่ถ้าหากจะมีใครกล่าวหาหรือตำหนิตติเตียนว่า “เขาไม่เจียมตัว” ก็เป็นสิ่งที่เขาจะต้องยอมรับและรับผิดชอบต่อเขาเองเพราะอรรถิภาวนิยมถือว่า มนุษย์นั้นมีอิสระในการเลือก และมีความรับผิดชอบต่อ การเลือกนั้น (Free Choice with Responsibility) (เรื่องเดียวกัน, หน้า 5)

อย่างไรก็ตามเป้าหมายของปรัชญาอัตถิภาวนิยมก็คือ การออกมาจากบทบาททั้งหลาย และกลับมาเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพในการเลือกที่จะกระทำสิ่งต่างๆและรับผิดชอบกับทุกๆการตัดสินใจนั้นด้วยความเต็มใจ นอกจากนี้ชาร์ตรเองก็ได้กล่าวถึงเป้าหมายของอัตถิภาวนิยมว่า

ความทุกข์ของมนุษย์นั้นเกิดจากการมองเห็นความว่างเปล่าของชีวิต ทำให้มนุษย์เหนื่อยหน่ายต่อความไร้สาระของชีวิต มนุษย์จึงพยายามหนีจากความเหนื่อยหน่ายไร้ค่าด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะยาเสพติด สุรา การพนัน เซ็กซ์ การหมกมุ่นการทำงาน หรือการพัฒนาตัวเองเข้าไปในกลุ่มคนเพื่อไม่ต้องอยู่คนเดียวตามลำพัง แต่ไม่ว่ามนุษย์จะพยายามแสวงหาสิ่งใหม่ๆมาเติมลงในความว่างเปล่าของชีวิตเท่าไร มนุษย์ก็สามารถหลีกเลี่ยงความรู้สึกว่างเปล่าได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น สุดท้ายมนุษย์เราก็ต้องเผชิญหน้ากับความทุกข์ดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะสถานะดังกล่าว คือความเป็นจริงของโลกและชีวิต สาเหตุหนึ่งที่ทำให้มนุษย์รู้สึกเช่นนั้น เพราะมนุษย์ตระหนักดีว่าแต่ละคนต้องตาย ทำให้มนุษย์รู้สึกว่าทุกสิ่งที่ทำไปช่างไร้ความหมาย ไม่มีแก่นสาร ชาร์ตรเชื่อว่าเสรีภาพเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ ถ้ามนุษย์ขาดเสรีภาพแล้ว มนุษย์ก็ไม่ต่างอะไรจากก้อนหินตั้งนั้นแล้ว เป้าหมายและคุณค่าของมนุษย์ในความคิดของชาร์ตร ก็คือการที่มนุษย์มีเสรีภาพในการสร้างความหมายของตัวเองขึ้นมา และต้องรับผิดชอบต่อเสรีภาพนั้น (พินิจ รัตนกุล, 2537, หน้า 51)

2.5 แนวคิดเรื่องมนุษย์ในปรัชญามนุษยนิยม

มนุษยนิยม หมายถึง ทศณะใดๆก็ตาม ที่ถือว่ามนุษย์กับประโยชน์ของมนุษย์เป็นเรื่องสำคัญที่สุด หมายถึง หลักคำสอนใดที่มุ่งธำรงไว้เสริมสร้าง และพัฒนามนุษยธรรมขึ้นในโลกมนุษย์ เช่น ความรัก ความสุภาพ ความมีระเบียบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม เป็นต้น รวมถึงความเชื่อทางศาสนาและแนวความคิดทางปรัชญาใดๆที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ถือว่าดีทั้งสิ้น ปัญหาเรื่องเทพเจ้าไม่ใช่สิ่งสำคัญสูงสุด ทั้งๆที่อาจยอมรับความมีอยู่ (Existence) ของเทพเจ้าตลอดจนคุณความดีอันเกิดจากแรงศรัทธาในการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับเทพเจ้า แต่เป็นศาสนาหรือปรัชญาที่มุ่งชี้แนะแนวทางชีวิตที่ค้ำจุนแก่มนุษย์ ให้มนุษย์ได้มีความเป็นอยู่อย่างสุขสมหวังในฐานะเป็นมนุษย์ พร้อมกันนี้ก็พยายามเสนอแนวคิดเน้นถึงหลักความเป็นธรรมในสังคม หมายถึงหลักการหรือทฤษฎีใดๆที่มุ่งเพิ่มพูนประโยชน์สุขให้แก่มนุษย์ ขณะเดียวกันก็พยายามลดหย่อนบรรเทาและขจัดความทุกข์ยากของมนุษย์ นอกจากนี้จะรับรองและเชิดชูความเป็นมนุษย์แล้ว มนุษยนิยมยังกำหนดคุณค่าให้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง มาตรฐาน และมาตรการ ของทุกสิ่งทุกอย่างอีกด้วย เพราะถือว่า มนุษย์คือผู้สร้าง ผู้คงไว้ ผู้ตกแต่ง ผู้ทำลายและผู้รับผิดชอบ โลกและชีวิตมนุษย์ โดยวิสัยสามารถ

และด้วยกำลังของมนุษย์เอง ยิ่งกว่านี้การแสวงหาความจริงใดๆ (Truth) ของโลกและชีวิต ต้องยึด ประสบการณ์แท้ๆของมนุษย์เป็นมาตรฐาน (สิทธิ์ บุตรอินทร์, 2534, หน้า 1)

หรืออาจจะกล่าวให้เข้าใจง่ายๆว่า มนุษยนิยม คือแนวคิดที่เชื่อว่า แนวความคิด หรือ ทักษะใดๆที่มองมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญและมาเป็นอันดับแรกถือว่าเป็นสิ่งที่ดี แนวความคิดทางศาสนา หรือปัญหาเรื่องเทพเจ้านั้นอาจจะมิได้แต่ไม่ได้ถือเป็นสิ่งสูงสุดนั่นเอง

ทัศนะปรัชญามนุษยนิยมเป็นทัศนะที่อยู่กึ่งกลางระหว่างสสารนิยมกับจิตนิยม มนุษย์มี ประสบการณ์และกิจกรรมต่างๆ ที่จิตนิยมถือว่าเป็นเรื่องของจิต แต่กระนั้นจิตก็ไม่มี มนุษย์ไม่ใช่ อะไรอื่นนอกจากสสาร แต่กระนั้นก็ไม่ใช่สสารเหมือนสิ่งอื่นๆ แต่เป็นสสารที่สามารถแสดงออก ซึ่งพฤติกรรมเช่นเดียวกับที่จิตนิยมเรียกว่า ปราภฏการณ์ทางจิต หรือ ปัญญา (Wisdom) ซึ่งจิตเป็น ธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เช่นเดียวกับที่ร่างกายเป็น เมื่อมนุษย์ตายลง จิตวิญญาณก็จะแตกดับ ไปพร้อมกับร่างกาย ดังนั้นจึงมีความสำคัญเท่ากับร่างกาย มนุษย์จึงควรสนองความต้องการทั้ง ร่างกายและจิตใจเท่าเทียมกัน ดังนั้นสิ่งมีค่าหรือสิ่งประเสริฐของชีวิตในทัศนะของมนุษยนิยมก็คือ ความสุข ปัญญา และความรู้ที่ตนเอง

2.5.1 ธรรมชาติของมนุษย์

ปรัชญามนุษยนิยม มีแนวคิดว่า มนุษย์ คือ ตัวเอง เนื่องจากปรัชญามนุษยนิยมเป็นปรัชญา ที่มุ่งศึกษามนุษย์และเรื่องของมนุษย์ ตลอดจนเงื่อนไขและปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ โดยยึดถือความก้าวหน้าของมนุษยชาติเป็นเป้าหมายของการกระทำ เป็นหลักปฏิบัติที่ส่งเสริมให้ มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ด้วยความยุติธรรม สมกับศักดิ์ศรีที่มีมนัส หรือสติปัญญารู้สึก นึกคิด (Intellect) ได้แก่สมรรถภาพความคิดของวิญญาณ เป็นคุณสมบัติพิเศษที่มนุษย์เท่านั้นจะมิได้ การมีมนัสของมนุษย์ทำให้เกิด การรู้จักคิดและรับผิดชอบการกระทำของตนเองต่อเพื่อนมนุษย์ และสังคมหรือที่เรียกว่า มนุษยธรรม

มนุษยนิยม ก็คือ การที่เห็นความสำคัญของมนุษย์มากกว่าสิ่งอื่น ธรรมชาติของมนุษย์ใน มนุษยนิยมก็คือเห็นว่าตนเองเป็นมาตรการของสิ่งต่างๆ และเป็นสิ่งที่สามารถที่จะตัดสินใจในสิ่งที่ ตนเองต้องการ มนุษยนิยมเป็นแนวคิดที่ประนีประนอมหลายๆแนวคิดเข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น มี ลักษณะของอเทวนิยม คือไม่เชื่อว่าพระเจ้าจะมีบทบาทต่อมนุษย์มากกว่าตัวของมนุษย์เอง หรือ มี ลักษณะเป็นธรรมชาตินิยม ที่มองว่าเรื่องของมนุษย์เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของ “ความเป็นธรรมชาติ” หรือความเป็นธรรมชาติ เป็นต้น นอกจากนี้มนุษยนิยมยังมีลักษณะเป็นเสรีนิยม เพราะความมี เสรีภาพก็เป็นลักษณะประจำตัวของมนุษย์ตั้งแต่แรกเริ่ม เพราะมนุษย์จำเป็นที่จะต้องใช้เสรีภาพใน การตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ นั้นเอง

นักปรัชญามนุษนิยม มีความเชื่อว่า มนุษย์เป็นผลผลิตหนึ่งของธรรมชาติ และความ เป็นไปภายใต้กฎของธรรมชาติ และความเป็นไปของสิ่งธรรมชาติเหล่านี้ก็ไม่ได้ตกอยู่ใต้อำนาจ ของสิ่งเหนือธรรมชาติใดๆ ไม่มีพระเจ้าหรือพลังธรรมชาติอื่นใดมีอำนาจเหนือความเป็นไปของมัน นอกไปจากมีความเป็นไปเช่นนั้นด้วยตัวของมันเอง

โปรตาโกรัส (Protagoras, 480-410 ก่อน ค.ศ.) กล่าวถึงมนุษย์ว่า มนุษย์เป็นมาตรการ กำหนดวัดทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับมนุษย์หากจะว่ากันให้ถึงที่สุดสำหรับมนุษย์แล้ว ไม่มีอะไรเป็น มาตรฐานและอุดมการณ์จริงๆและตายตัว และก็เป็อำนาจสิทธิของมนุษย์ ในการกำหนด จุดประสงค์และคุณค่าของชีวิต จุดประสงค์และคุณค่านี้ถูกกำหนดขึ้นจากประสบการณ์และ ความรู้สึกสำนึกด้วยเหตุผลของมนุษย์เอง นั่นคือจุดใจกลางของมนุษย์นิยม ที่ยอมรับสืบต่อกัน เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (เรื่องเดียวกัน, หน้า 33)

ในสายต่านักมนุษยนิยมนั้น อริสโตเติล (Aristotle, 384-322 ก่อน ค.ศ.) ก็ได้ถูกจัดว่าเป็น นักมนุษยนิยมที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่งด้วย และถ้าจะว่าไปแล้ว เขาก็ประสบความสำเร็จอย่างมากในทาง มนุษนิยม สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. อริสโตเติลนำเอาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ มาประยุกต์เป็นแนวทางการศึกษามนุษย์และ เรื่องของมนุษย์ที่ประกอบขึ้นด้วยกายและใจ
2. อริสโตเติลเห็นว่าประโยชน์สุขร่วมกันของมวลมนุษย์คือเกณฑ์การตัดสินความ ประพฤติทางศีลธรรม และเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการกระทำของมนุษย์
3. อริสโตเติลยืนยันว่า ในความเป็นมนุษย์นั้น มีศักยภาพในการสร้างสรรค์และมีเจตน์ จานงค์อิสระ (Free Will) ถ้ามนุษย์หลุดพ้นจากความเกรงกลัว ต่อสิ่งที่เรียกกันว่า การ ลงโทษของพระเจ้าเป็นเจ้าหรือเทพเจ้า มนุษย์จะครองชีวิตอยู่ในโลกของเหตุผลอย่าง ถูกต้องสมหวัง

นอกจากอริสโตเติลที่ได้รับการยอมรับจากนักมนุษยนิยมว่าเป็นหนึ่งในนักมนุษยนิยมคน หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญกับการให้ความสำคัญกับมนุษย์ เพลโตกับโสกราตีสก็มีแนวคิดบางส่วนที่ เป็นมนุษยนิยมด้วยเช่นกัน แต่ในที่นี้จะไม่ขอกล่าวถึงรายละเอียดเพราะได้แนวคิดหลักของเขาจะ ชัดเจนเป็นแนวคิดแบบจิตนิยม มากกว่าซึ่งได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้ว

เอพิคิวรัส (Epicurus, 341-270 ก่อน ค.ศ.) แนวปรัชญาหลักของเขาจะเป็นสสารนิยม แต่ก็ มีแนวคิดเรื่องมนุษยนิยมด้วย กล่าวคือ เขามีแนวคิดเรื่อง “ศิลปะแห่งการดำเนินชีวิต” (The Art of Living) คือชีวิตของเรานั้นมีความสุขสนุกสนานอยู่รายล้อมตัวเราอยู่ มนุษย์ควรแสวงหาศิลปะใน การใช้ชีวิตให้ดีที่สุด ดังที่เขาได้กล่าวว่า “อันมิตรภาพนั้นได้ยักย้ายร่ายรอบโลกมนุษย์เรา

เปล่งเสียงลำเนียงรบเร้าปลุกเราให้ตื่นขึ้นมา แสงหาและเกิดทูนชีวิตอันสดชื่นเกิด...” (เรื่อง เดียวกัน, หน้า 43)

จอห์น ดีวีย์ (Jhon Dewey ค.ศ. 1859-1952) กล่าวว่า ถ้าแยกส่วนต่างๆของมนุษย์ออกแล้ว จะไม่มีอะไรเหลือนอกจากโปรตอน แต่โปรตอนและอิเล็กตรอนกลุ่มนี้มีลักษณะเฉพาะบางอย่างซึ่ง กลุ่มอื่นไม่มี เช่น ก้อนหินไม่มีลักษณะพิเศษที่เรียกว่าปัญญา ปัญญาทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์โลก อื่นๆ สัตว์และก้อนหินนั้นมีพฤติกรรมเป็นไปอย่างจักรกล คือไม่ได้วาดภาพในอนาคต แต่ปัญญา คือการเลือกสรรสิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อจุดหมายในอนาคต ความสามารถที่มนุษย์มองเห็นอนาคต ทำให้มนุษย์ปรับปรุงปัจจุบันและนี่คือลักษณะพิเศษของมนุษย์ที่สัตว์และก้อนหินนั้นไม่มี ดังนั้น เราจึงเห็นได้ว่ามนุษย์ได้เจริญก้าวหน้ามาตลอดเวลา

จากการศึกษาข้างต้นทำให้เราเข้าใจว่า ธรรมชาติของมนุษย์ ตามแนวความคิดมนุษยนิยม ก็คือ ตัวมนุษย์เอง มนุษย์ไม่ได้เป็นอย่างอื่นนอกจากตัวเอง และดำรงอยู่เพื่อตัวเอง รวมถึงยังจะต้อง รู้จักปรับตัวและเรียนรู้ที่จะอยู่กับผู้อื่นในสังคมโดยยึดประโยชน์สูงสุดเพื่อมนุษย์เป็นหลัก

2.5.2 การดำรงอยู่ของมนุษย์

จากที่ได้กล่าวถึงมนุษยนิยมมาบ้างแล้วทำให้เราเห็นได้ว่ามนุษยนิยมนั้นมีแนวคิดที่เน้น ให้ความสำคัญกับตัวมนุษย์ ยึดมนุษย์เป็นหลักของการกระทำและตัดสินใจ แต่อย่างไรก็ตามก็ จะต้องอยู่ในกรอบและไม่ละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้อื่นด้วย อีกทั้งมนุษย์ทุกคนก็จะต้อง ตระหนักถึงความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และระบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน เพราะทุกสิ่งต่างมีความ เกี่ยวเนื่องกันและต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยกันตลอดเวลา

ดังนั้นการดำเนินชีวิตของมนุษย์ก็มีความจำเป็นที่จะต้องเกี่ยวเนื่องกันถือที่ถืออาศัยซึ่งกัน และกัน ขอมรับในความเป็นธรรมชาติ และตระหนักถึงความสัมพันธ์กัน รวมถึงไม่เบียดเบียนกัน การยอมรับในการเป็นตัวของตัวเองก็เป็นสิ่งที่ไม่เข้าใจตนเองผิด เช่น การที่ตัวคนของเด็กหญิง แดงกวา เป็นคนที่เรียนไม่เก่งแต่เขาคิดว่าเขาเป็นคนเรียนเก่ง จึงทำให้เขาทำตัวดูถูกคนอื่นว่าโง่กว่า เขา นี่เป็นสิ่งที่ผิดเพราะการมองตัวเองผิดก็ทำให้คนอื่นเดือดร้อนได้ ดังนั้นมนุษย์ควรยอมรับใน ตัวเองและผู้อื่น เข้าใจทั้งตัวเองและสภาพสังคม สภาพแวดล้อมถ้าทำได้สังคมก็จะดำเนินไปอย่าง สงบสุข

มนุษยนิยมเห็นว่าร่างกายของมนุษย์ก็เป็นสิ่งสำคัญเพราะถ้าไม่มีร่างกายมนุษย์ก็ไม่มีส่วน ของจิตใจ ดังนั้นการดำเนินชีวิตแบบมนุษยนิยมจึงต้องให้ความสำคัญทั้งร่างกายและจิตใจเท่ากัน และมนุษย์จะต้องรักษาร่างกายและจิตใจตนเองให้ดีที่สุดในฐานะสิ่งมีชีวิตที่สุดของตัวมนุษย์เอง (บุญ มี แทนแก้ว และคนอื่นๆ, 2524, หน้า 126)

นอกจากนี้ ปรัชญามนุษยนิยมยังเป็น ปรัชญาที่มีแนวคิดที่เปิดกว้าง มีลักษณะของการ ประนีประนอมระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ ระหว่างความสัมพันธ์ของวัตถุกับจิตใจ ระหว่าง วิทยาศาสตร์กับศาสนา มีลักษณะที่ผสมผสาน ดังนั้น มนุษย์จะต้องรู้จักปรับตัวกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพราะความเจริญก้าวหน้าของโลกได้ดำเนินเรื่อยๆ ไม่หยุดนิ่ง มนุษย์ก็ต้องปรับตัวรับ กับความเป็นไปของโลกอยู่เสมอ รวมถึงทำความเข้าใจกับสิ่งต่างๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้น ความจริงของ การดำเนินชีวิตของชาวมนุษยนิยมจึงมีลักษณะที่เป็นแบบสัมพัทธนิยม กล่าวคือ เป็นความจริง เฉพาะกาล เฉพาะสมัย สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ตามความเจริญก้าวหน้าทางปัญญาของมนุษย์อย่าง ไม่มีวันหยุด มนุษยนิยม ยอมรับความรู้ที่ได้มาจากการสังเกต ทดลอง วิจัย ด้วยขบวนการของ เหตุผลทั้ง แบบอุปนัย และนิรนัย เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ไม่ตายตัว การเชื่อในพระเจ้าถ้าเชื่อและ ปฏิบัติตามแล้วทำให้เราสบายใจไม่เดือดร้อนใครก็ถือว่าไม่ใช่เรื่องผิด หรือถ้าไม่เชื่ออะไรก็ไม่ผิด เพราะคนเราทุกคนมีสิทธิในตัวของเราเอง

2.5.3 เป้าหมายการดำรงอยู่ของมนุษย์

มนุษยนิยมมองว่า การดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็น แบบ จิตนิยม สสารนิยม อัตถิภาวะนิยม หรือสุขนิยม ทุกแนวคิดล้วนมีความถูกต้องด้วยกันหมดทั้งสิ้น หากแต่แนวคิดเหล่านี้มองชีวิตแคบ เกินไป ชาวอัตถิภาวะนิยมสอนให้เราทำทุกอย่างจากใจจริง รู้สึกอย่างไรก็ทำอย่างนั้น โดยที่ไม่ต้อง คำนึงถึงแผนการใดๆ ถ้าเป็นเช่นนั้นถ้าเราอยากจะทำอะไรก็ไปทำอย่างนั้นก็ไม่ถูก ในสายคา มนุษยนิยม สุขนิยมนั้นก็เข้าถึงแก่นแท้ของชีวิต เพราะพื้นฐานของชีวิตคือร่างกาย ดังนั้นความสุข ทางด้านร่างกายจึงยังเป็นบทนำของชีวิต แต่ชาวสุขนิยมก็มองโลกแคบเกินไป เพราะคิดว่าสุขสบาย ทางกายสิ่งเดียวแล้วจะเข้าถึงแก่นแท้ของชีวิต นั่นเป็นการเข้าใจที่ผิด เป้าหมายของมนุษย์ที่ถูกต้อง ที่สุดควรผสมผสาน ระหว่าง ความสุข ความสงบ ความรู้สึกเข้าด้วยกัน เพราะความรู้สึกของมนุษย์ นั้นสลับซับซ้อนจนไม่สามารถจะทอนลงไปเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งได้ (วิทช์ วิศทเวทย์, 2539, หน้า 156)

เป้าหมายของมนุษยนิยมคือ การมองชีวิตให้รอบด้าน มากกว่าการมองชีวิตแค่ด้านเดียว ซึ่งจะทำให้การใช้ชีวิตของเรานั้นแคบลงไปด้วย ทางที่ถูกคือ เราต้องมองชีวิตทั้ง ในทาง สุขนิยม ปัญญานิยม วิมุตินิยม หรือจะสรุปได้ว่า สิ่งที่มีค่าและมนุษย์ควรแสวงหาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์คือ สิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ในทุกๆ ด้าน ทั้งร่างกายและจิตใจ แต่ก็ต้องรู้จักควบคุมความต้องการให้อยู่ในระดับที่พอเหมาะพอดี และเหมาะสมด้วย ไม่เอนเอียง ไปทางใดทางหนึ่ง ไม่มีด้านใดด้านหนึ่งที่สำคัญที่สุด ต้องทำให้ทุกด้านสมดุลกัน จึงเป็นการใช้ชีวิต

ที่รอบคอบมากที่สุด เหมือนเช่นแก้วน้ำที่มีปริมาณน้ำในแก้วที่พอดี ไม่ล้นและไม่น้อยเกินไป พอดีฯ (เดือนทะเล อินทร์จันทร์, 2551, หน้า 41)

มนุษย์เป็นผู้จัดการตัดสินใจเองเกือบทุกอย่างเกี่ยวกับเรื่องของมนุษย์ มนุษย์เป็นตัวกำหนดรู้ พุด และกระทำออกไปด้วยเจตจำนงอิสระของมนุษย์เอง ซึ่งความดีหรือความชั่ว ความถูกหรือความผิด ก็ล้วนแล้วแต่เป็นเจตจำนงอิสระของมนุษย์ทั้งนั้น และมนุษย์เองก็เป็นผู้รับผิดชอบและตัดสินใจได้เด็ดขาด แต่ที่ตระหนักได้ว่า “เราเป็นอิสระได้น้อยกว่าที่ควรจะเป็น” ทั้งนี้เพราะว่า เราอยู่ในแวดวงแห่งความสัมพันธ์กัน ดังนั้นการกระทำของเราก็ย่อมจะเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขปัจจัยหลายๆอย่างประกอบเข้าด้วยกัน และมนุษย์จึงจำเป็นที่จะต้องมียุติธรรมแบบไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หรือได้รับผลกระทบน้อยที่สุด

กล่าวโดยสรุป มนุษยนิยมหมายถึง ทัศนะที่ยกคุณค่าและความสำคัญสูงสุดให้แก่ความเป็นมนุษย์ มุ่งแสวงหาแนวทางชีวิตที่ดีที่สุดเพื่อมนุษย์ในโลกมนุษย์ ถือว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางมาตรฐานและมาตรการของทุกสิ่งทุกอย่าง ถือว่ามนุษย์มีเจตจำนงอิสระพลังความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความพยายาม มีศักยภาพ มีศักดิ์ศรีโดยธรรมชาติมนุษย์นี้สยบรับผิดชอบชะตากรรมของตนเองได้โลกย่อมเป็นไปตามความคิดของมนุษย์ มนุษย์ย่อมไม่ตีคุณค่าของสิ่งใดๆ เหนือคุณค่าความเป็นมนุษย์ จุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษยนิยม คือถือประโยชน์สุขของมวลมนุษย์โดยรวมเป็นที่ตั้ง

สรุป

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องมนุษย์ของสำนักต่างๆ จะเห็นได้ว่าธรรมชาติของมนุษย์ การดำเนินชีวิตและเป้าหมายการดำเนินชีวิตของมนุษย์ล้วนมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ แนวคิดเรื่องจิตนิยม เชื่อว่าธรรมชาติของชีวิตคือ จิต จิตเท่านั้นที่เป็นอยู่อย่างนิรันดร์และยังคงเป็นตัวของเราอยู่เชื่อนในชีวิตหลังความตาย เพราะฉะนั้น การดำเนินชีวิตและเป้าหมายของการดำรงอยู่ของจิตนิยมก็จะต้องมีเรื่องของชีวิตหลังความตาย เข้ามาเกี่ยวข้องกันด้วย มีความหวังเรื่องโลกหน้า เป็นต้นซึ่งจะตรงกันข้ามกับแนวคิดของสสารนิยม ที่มองธรรมชาติของมนุษย์ว่า มีเพียงสสารเท่านั้นที่เป็นสิ่งที่มีจริงแท้ การตายก็คือการสิ้นสุดของชีวิต ดังนั้นการดำรงอยู่และเป้าหมายการดำรงอยู่ของสสารนิยมจึงเน้นถึงการมีความสุขในโลกปัจจุบันอย่างคุ้มค่าที่สุด เพราะเรามีเพียงชีวิตเดียวเป็นต้น

แต่ถ้าไปถามเรื่องนี้กับชนชาตินิยม ชนชาตินิยมจะไม่ยืนยันไปทางด้านใดด้านหนึ่งเพราะชนชาตินิยม เชื่อว่าความจริงของมนุษย์มีส่วนประกอบของสสารและมีบางอย่างที่เหมือนกับสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น แต่ชนชาตินิยมก็ยอมรับถึงความพิเศษของมนุษย์ที่สิ่งมีชีวิตอื่นๆ ไม่มีสิ่งนั้นก็คือ ปัญญา ความสำนึกผิดชอบชั่วดี เป็นสิ่งที่มีลักษณะเฉพาะมนุษย์เท่านั้น ดังนั้นมนุษย์จึง

เป็นทั้งสาระและบางอย่างก็เป็นอสาระด้วย ส่วนอัตถิภาวะนิยม ก็ปฏิเสธแนวคิดของจิตนิยม เรื่อง สาระดีละมาก่อนการมีอยู่ของเราตามแนวคิดจิตนิยม เพราะอัตถิภาวะนิยมเห็นว่าถ้าหากเป็น เช่นนั้นชีวิตเราก็ปราศจากความเป็นอิสระเพราะ รายละเอียดหรือสาระความเป็นเราจะมียู่ก่อน ตัวตนจริงๆของเราได้อย่างไร เราเองต่างหากที่จะต้องกำหนดสาระของเราภายหลังการมีอยู่ แนวคิด ของอัตถิภาวะนิยมจะเน้นไปที่เราทุกคนมีเสรีภาพและมีอิสระที่จะเลือกการดำเนินชีวิตที่เป็นของเราเองแต่ทุกอย่างที่เราเลือกนั้นก็จะต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบของเรา ดังนั้นการดำรงอยู่และ เป้าหมายของการดำรงอยู่ของอัตถิภาวะนิยมก็คือ มนุษย์แต่ละคนจะต้องเป็นตัวของตัวเอง มีสิทธิ ในการเลือกอย่างเสรี

แนวคิดเรื่องมนุษยนิยมก็เป็นแนวคิดที่มองว่ามนุษย์เป็นมาตรการในการตัดสินทุกอย่าง ถือว่าแนวคิดใดๆ ที่เกี่ยวกับมนุษย์และประโยชน์ของมนุษย์เป็นเรื่องสำคัญที่สุด นอกจากจะรับรอง และเชิดชูความเป็นมนุษย์แล้ว มนุษยนิยมยังกำหนดคุณค่าให้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง มาตรฐาน และ มาตรการ ของทุกสิ่งทุกอย่างอีกด้วย ดังนั้นการดำรงอยู่และเป้าหมายการดำรงอยู่ของมนุษยนิยมก็ คือ การกระทำทุกอย่างควรก่อให้เกิดผลดีต่อมนุษย์เอง ขณะเดียวกันก็ต้องพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ให้ไปสู่ความเจริญและสิ่งที่ดีกว่าอื่นๆขึ้นไปนั่นเอง